

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE
POLISH ENTOMOLOGICAL SOCIETY

ISSN 0138-0737

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
(ENTOMOLOGICAL NEWS)

XXIII, 1

POZNAŃ

2004

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

● „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, dyskusyjne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, których głównym podmiotem są owady, artykuły metodyczne, historiograficzne (w tym biograficzne), recenzje prac entomologicznych, polemiki, sprostowania itp. oraz sprawozdania, komunikaty i inne materiały kronikarskie z zakresu szeroko pojętej działalności entomologicznej. Prace publikowane są w języku polskim. Oryginalne prace materiałowe mogą być w uzasadnionych przypadkach drukowane w języku angielskim, z polskim streszczeniem w pełni prezentującym założenia i wyniki pracy oraz objaśnieniami tabel i rycin także w języku polskim. Możliwość nieodpłatnego publikowania w „Wiadomościach Entomologicznych” mają tylko pełnoprawni członkowie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

● Objętość artykułów nadesłanych do druku nie powinna przekraczać objętości równoważnej 290 wierszom po maksymalnie 65 znaków (około 10 stron znormalizowanego wydruku (maszynopisu), włączając w to tabele i ryciny). Artykuły przekraczające ustaloną objętość mogą być przyjęte pod warunkiem pokrycia przez autora kosztów edycji objętości ponadnormatywnej (do nadsyłanych materiałów powinna być dołączona deklaracja autora odnośnie gotowości pokrycia tych kosztów, jednak już samo nadesłanie artykułu przekraczającego normatywną objętość traktowane będzie jako złożenie takiej deklaracji). Krótkie doniesienia, recenzje, sprawozdania (za wyjątkiem sprawozdań ze Zjazdów PTEnt. i posiedzeń ZG PTEnt.), komunikaty i materiały kronikarskie nie powinny przekraczać 2 stron znormalizowanego wydruku. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich oraz poprawiania usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.

● Osoby nie będące członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego mają prawo drukowania swoich prac tylko za pełną odpłatnością kosztów edycji.

● Wydruki należy nadsyłać w dwóch egzemplarzach, załączając obowiązkowo dyskietkę 3,5" z plikami przesyłanych tekstów (oddzielną dla każdego z nadsyłanych artykułów). Zaleca się stosowanie edytora tekstów Word dla Windows i zapisywanie plików w formacie .rtf. Teksty (a w szczególności ich pliki na dyskietce) nie mogą zawierać żadnych wyróżnień edytorskich (wersalików pisanych przy użyciu klawisza [Shift] lub [CapsLock], podkreśleń, pogrubień, wcięć wykonanych tabulatorem czy spacją itp.). Dopuszczalne są jedynie, zastosowane w odpowiednich miejscach wyróżnienia czcionki (np. kursywa dla łacińskich nazw taksonów, kapitaliki dla nazwisk), wykonane w ł a s c i w y m i funkcjami edytora Word dla Windows. Tabele powinny być sporządzone w formie tekstu, w którym rzędy oddzielone są „twardym” przeniesieniem [Enter], a kolumny tabulatorem [Tab]; przebieg linii tabeli i ewentualnie ich grubość można zaznaczyć wyłącznie na wydruku, długopisem lub ołówkiem. Nadesłany tekst powinien zawierać:

- tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim;
- pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów), dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora wraz z nazwą instytucji (podaną w formie skrótowej) i miejscowością należy umieścić na końcu pracy);
- abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwięzłe przedstawienie zawartości pracy (we wszystkich oryginalnych pracach naukowych za wyjątkiem krótkich doniesień);
- key words (słowa kluczowe) w języku angielskim nie przekraczające dwóch wierszy znormalizowanego wydruku (w przypadku wszystkich oryginalnych prac naukowych, w tym krótkich doniesień);
- po głównym tekście artykułu, streszczenie w języku angielskim (polskim, w przypadku prac napisanych w języku angielskim), zawierające przedstawioną w zwięzły sposób treść i wyniki pracy (nie dotyczy to krótkich doniesień, materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.)

● Rysunki i wykresy (ryciny) należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym papierze. Przyjmowane są także ryciny wykonane techniką komputerową w formatach: *.cdr, *.tif, *.jpg, *.gif, *.bmp. Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Na marginesie wydruku tekstu można zaznaczyć ołówkiem miejsca, na których mają być umieszczone ryciny, fotografie i tabele. Ryciny muszą być zblokowane, przy czym liczba bloków winna być ograniczona do koniecznego minimum, a ich wiel-

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE
POLISH ENTOMOLOGICAL SOCIETY

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
(ENTOMOLOGICAL NEWS)

XXIII, 1

Redakcja

Lech BUCHHOLZ – redaktor naczelny, Jarosław BUSZKO,
Vladimir DOLIN (Ukraina), Janusz NOWACKI, Małgorzata OSSOWSKA,
Paweł SIENKIEWICZ – sekretarz, Andrzej SZEPTYCKI,
Bogdan WIŚNIEWSKI – zastępca redaktora naczelnego

Tłumaczenia, oraz weryfikacja tekstów w języku angielskim:
Bogdan WIŚNIEWSKI

Projekt graficzny znaczka PTEnt. wykonał Tomasz MAJEWSKI

Copyright © by Polskie Towarzystwo Entomologiczne and PRODRUK
Poznań 2004

ISSN 0138-0737
ISBN 83-88518-89-5

Wydano z pomocą finansową Komitetu Badań Naukowych

Adres redakcji
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. (61) 848 79 19

Wydanie I. Nakład 500 + 50 egz. Ark. druk. 4. Ark. wyd. 4,5.
Druk ukończono w marcu 2004 r.
Skład i druk: PRODRUK, ul. Błażeja 3, 61-611 Poznań, tel.: (61) 822 90 46.

TREŚĆ

Małgorzata SŁAWSKA, Andrzej SZEPTYCKI – Pierwogonki (<i>Protura</i>) borów sosnowych i torfowisk Równiny Charzykowskiej (Pojezierze Pomorskie)	5
Rafał RUTA, Paweł JAŁOSZYŃSKI, Szymon KONWERSKI – Nowe stanowiska gnilików (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) w Polsce. Część 1. <i>Onthophilinae</i> – <i>Dendrophilinae</i>	13
Andrzej LASON – <i>Eपुरaea (Eपुरaea) muehli</i> REITTER, 1908 i <i>Meligethes matronalis</i> AUDISIO et SPORNRAFT, 1990 – nowe dla Polski gatunki chrząszczy oraz nowe dane o rozmieszczeniu <i>Kateretidae</i> i <i>Nitidulidae</i> (<i>Coleoptera</i>) w Polsce	21
Antoni KUŚKA, Krzysztof WERSTAK, Jacek CHOBOTOW – Trzy gatunki <i>Malthininae</i> (<i>Coleoptera: Cantharidae</i>) – nowe dla fauny Polski	29
Marek WANAT – Zjawisko rójki u <i>Sphenophorus striatopunctatus</i> (GOEZE, 1777) i <i>Notaris granulipennis</i> TOURNIER, 1874 (<i>Coleoptera: Curculionidae</i>)	35
Marek BAKOWSKI, Marek HOŁOWIŃSKI – <i>Synanthedon andrenaeformis</i> (LASPEYRES, 1801), nowy dla fauny Polski gatunek przeziernika (<i>Lepidoptera: Sesiidae</i>)	39
Materiały metodyczne i przeglądowe	
Janusz BRATKOWSKI, Jerzy WILDE – Chów dziko żyjących pszczołowatych (<i>Hymenoptera: Apoidea</i>) – hobby ratujące je przed wyginieciem	45
Materiały historiograficzne	
Maciej SAPIEJEWSKI – Dr Witold Włodzimierz WIEŻŁAK (1955 – 1989) – wspomnienie w piętnastą rocznicę śmierci	53
Krótkie doniesienia: 369 Współczesne stanowisko <i>Cicindela arenaria viennensis</i> SCHRANK, 1871 (<i>Coleoptera: Carabidae</i>) na Nizinie Sandomierskiej – R. CIEŚLAK; 370 Nowe stwierdzenia <i>Dytiscus lapponicus</i> GYLL. (<i>Coleoptera: Dytiscidae</i>) na Pobrzeżu Bałtyku i Pojezierzu Pomorskim – P. BUCZYŃSKI, A. ZAWAL; 371 Nowe odnotowania <i>Platyscelis melas</i> FISCHER, 1824 (<i>Coleoptera: Tenebrionidae</i>) w Polsce – R. CIEŚLAK; 372 Nowe stanowiska niektórych, krajowych gatunków chrząszczy z rodziny goleńczykowatych (<i>Coleoptera: Eucnemidae</i>) – A. BYK, J. BOROWSKI, L. BUCHHOLZ; 373 Nowe dane o występowaniu <i>Phyllotreta christinae</i> HEIKERTINGER, 1941 (<i>Coleoptera: Chrysomelidae</i>) w Polsce – P. POCHEC; 374 Nowe stanowiska kilku gatunków <i>Microlepidoptera</i> (<i>Oecophoridae, Depressariidae, Tortricidae</i>) w Wieluniu (województwo łódzkie) – I. SZEŁĄG; 375 Nowe stanowiska kilku rzadkich gatunków <i>Microlepidoptera</i> w Polsce – M. MLECZAK	55
Kronika	61
Recenzje	52

CONTENTS

Małgorzata SŁAWSKA, Andrzej SZEPTYCKI – The proturans (<i>Protura</i>) from pine forests and peat bogs of Charzykowy Plain (Pomeranian Lakeland)	5
Rafał RUTA, Paweł JAŁOSZYŃSKI, Szymon KONWERSKI – New records of the histerid beetles (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) in Poland. Part 1. <i>Onthophilinae</i> – <i>Dendrophilinae</i> . .	13
Andrzej LASOŃ – <i>Eपुरaea (Eपुरaea) muehli</i> Reitter, 1908 and <i>Meligethes matronalis</i> AUDISIO et SPORNRAFT, 1990 – the beetle species new to the Polish fauna and new data on the distribution of <i>Kateretidae</i> and <i>Nitidulidae</i> (<i>Coleoptera</i>) in Poland	21
Antoni KUŚKA, Krzysztof WERSTAK, Jacek CHOBOTOW – Three species <i>Malthininae</i> (<i>Coleoptera: Cantharidae</i>) new to the fauna of Poland	29
Marek WANAT – The swarming in <i>Sphenophorus striatopunctatus</i> (GOEZE, 1777) and <i>Notaris granulipennis</i> TOURNIER, 1874 (<i>Coleoptera: Curculionidae</i>)	35
Marek BĄKOWSKI, Marek HOŁOWIŃSKI – <i>Synanthedon andrenaeformis</i> (LASPEYRES, 1801), a species of clearwing moth new to the Polish fauna (<i>Lepidoptera: Sesiidae</i>) . .	39
Methodical and review materials	
Janusz BRATKOWSKI, Jerzy WILDE – Breeding of wild bees (<i>Hymenoptera: Apoidea</i>), a hobby which helps with their protection	45
Historiographic materials	
Maciej SAPIEJEWSKI – Dr. Witold Włodzimierz WIEŻŁAK (1955 – 1989) – a recollection in the 15th anniversary of his death	53
Short communications: 369 Current locality of <i>Cicindela arenaria viennensis</i> SCHRANK, 1871 (<i>Coleoptera: Carabidae</i>) in the Sandomierz Lowland – R. CIEŚLAK; 370 New records of <i>Dytiscus lapponicus</i> GYLL. (<i>Coleoptera: Dytiscidae</i>) from the Baltic Coast and the Pomeranian Lakeland – P. BUCZYŃSKI, A. ZAWAL; 371 New records of <i>Platyscelis melas</i> FISCHER, 1824 (<i>Coleoptera: Tenebrionidae</i>) in Poland – R. CIEŚLAK; 372 New records of some species of the family <i>Eucnemidae</i> (<i>Coleoptera</i>) from Poland – A. BYK, J. BOROWSKI, L. BUCHHOLZ; 373 New data on the occurrence of <i>Phyllotreta christinae</i> HEIKERTINGER, 1941 (<i>Coleoptera: Chrysomelidae</i>) in Poland – P. POCHEĆ; 374 New records of some species of <i>Microlepidoptera</i> (<i>Oecophoridae, Depressariidae, Tortricidae</i>) from Wieluń (district of Łódź) – I. SZELAG; 375 New records of some rare species of <i>Microlepidoptera</i> from Poland – M. MLECZAK	55
Chronicle	61
Reviews	52

Wiad. entomol.	23 (1): 5-12	Poznań 2004
----------------	--------------	-------------

Pierwogonki (*Protura*) borów sosnowych i torfowisk Równiny Charzykowskiej (Pojezierze Pomorskie)

The proturans (*Protura*) from pine forests and peat bogs of Charzykowy Plain (Pomeranian Lakeland)

MAŁGORZATA SŁAWSKA¹, ANDRZEJ SZEPTYCKI²

¹ Katedra Ochrony Lasu i Ekologii, SGGW, ul. Leśna 1, 95-063 Rogów

² Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków

ABSTRACT: Ten proturan species are recorded from pine forests and peat bogs of Charzykowy Plain. Data on their distribution and habitat preferences are also given.

KEY WORDS: *Protura*, pine forests, peat bogs, Charzykowy Plain, Poland.

Wstęp

Mezoregion Równina Charzykowska leży w środkowej części Pojezierza Pomorskiego i obejmuje obszar położony po zewnętrznej stronie moren fazy pomorskiej Vistulianu, pomiędzy Szczecinkiem a Kościerzyną (KONDRACKI, 1981). Ta rozległa, płaska równina akumulacyjna, z racji położenia na szlaku odpływu wód roztopowych lodowca, zbudowana jest głównie z piasków glaukiofluwialnych. Teren, podobnie jak pozostałe równiny sandrowe tej części Polski, porastają przeważnie bory sosnowe. Krajobraz regionu urozmaicają liczne zagłębienia terenu czasem o znacznej, bo sięgającej kilkunastu metrów, deniwelacji. W obniżeniach tych występują oligo- i mezotroficzne jeziora, torfowiska wysokie i przejściowe oraz bory bagienne.

Protura są grupą bardzo słabo poznaną, a szereg – nawet pospolitych – gatunków opisano dopiero w ostatnich latach. Z Polski podano dotychczas ponad 60 gatunków (SZEPTYCKI, WEINER 1990). Z dużych obszarów kraju

brak jednak danych o pierwogonkach lub istnieją tylko przypadkowe, pojedyncze doniesienia. Do takich obszarów należy m.in. Pomorze Środkowe, z którego, przed badaniami na Równinie Charzykowskiej, znanych było tylko 5 gatunków pierwogonków (SZEPTYCKI 1985a, 1985b, 1986, 1991, 1993). Z samej Równiny Charzykowskiej podaliśmy dotychczas 7 gatunków (SZEPTYCKI, SŁAWSKA 2000).

Metodyka

Materiał do niniejszej pracy zebrany został w trakcie badań nad skoczogonkami borów sosnowych i torfowisk tej części Polski. Z tego względu zdecydowana większość powierzchni była zlokalizowana w starodrzewach sosnowych lub drzewostanach młodszych klas wieku na siedlisku boru świeżego. Druga grupa powierzchni to środowiska wilgotne, czyli torfowiska oraz otaczające je bory bagienne i bory wilgotne.

Dodatkowo, w ramach badań stref ekotonowych granicy lasu z terenami otwartymi, niektóre próby pobrane zostały w borach mieszanych oraz ze środowisk znajdujących się obok lasu, takich jak nasyp kolejowy czy łąka.

Próby glebowe zebrane zostały wiosną i jesienią w 1996 i 1997 roku. Próbki pobrano przy użyciu metalowej armatki o średnicy 5 cm i długości 15 cm, a następnie poddano wypłóseniu w uproszczonym aparacie Tullgrena.

Opis powierzchni

Bory sosnowe północno-zachodniej Polski to w przeważającej większości zbiorowiska roślinne należące do zespołu suboceanicznych borów świeżych (*Leucobryo-Pinetum*) (MATUSZKIEWICZ 2001). W drzewostanach dominuje tu sosna pospolita z niewielkim udziałem brzozy brodawkowej a warstwę krzewów tworzą jarzębina, kruszyna, dąb i niekiedy buk. W runie występują głównie krzewinki – borówki i wrzos, trawy – śmiałek pogięty oraz liczne mchy. Zespół ten porasta ubogie i przepuszczalne gleby piaszczyste i żwirowo-piaszczyste.

Z prób pobranych w dojrzałych borach świeżych, pierwogonki znaleziono na pięciu powierzchniach w nadleśnictwie Niedźwiady, trzech w nadleśnictwie Osusznica i jednym w nadleśnictwie Dretyń. Wszystkie powierzchnie w nadleśnictwie Niedźwiady (N1 – N5) i powierzchnia O1 w nadleśnictwie Osusznica porośnięte są przez typowe warianty opisanego wyżej suboceanicznego boru świeżego, cechujące się bardzo ubogą warstwą krzewiastą. Powierzchnie O2 i O3 leżące w pobliżu wsi Kiedrowice w nadleśnictwie Osusznica obejmują ubogi wariant tego zespołu, który z uwagi na bardzo liczne występowanie porostów z rodzaju *Cladonia* zbliżony jest do boru so-

snowego suchego *Cladonio-Pinetum*. Powierzchnia D1 w rezerwacie Potoczek koło Dretynia obejmuje wilgotniejszy wariant boru świeżego położony w zagłębieniu terenu w pobliżu torfowiska.

W drzewostanach sosnowych młodszych klas wieku pierwogonki znaleziono na trzech powierzchniach w nadleśnictwie Niedźwiady: 45-letniej sosnynie (powierzchnia N6) i 10-letnim młodniku (N7) oraz 2-letniej uprawie sosnowej (N8). Drzewostany te powstały z sadzenia i mają fizjonomię typową dla lasów gospodarczych. Pierwogonki odłowiono również na jednym zrębie zupełnym w nadleśnictwie Osusznica znajdującym się w pobliżu wspomnianych wyżej ubogich borów świeżych (powierzchnia O4).

Wilgotne siedliska, w których zostały znalezione pierwogonki to kontynentalne torfowiska wysokie i bory bagiennie porastające złoża torfowe, oraz otaczające je bory wilgotne na glebach mineralnych.

Kontynentalne torfowiska wysokie (*Ledo-Sphagnetum magellanicum*) odznaczają się brakiem struktury kępkowej i są porośnięte przez luźny, bardzo niski drzewostan sosnowy. O fizjonomii zbiorowiska decyduje duży udział bagna zwyczajnego i runo złożone z wełnianki pochwowatej i szerokolistnej oraz torfowców – głównie *Shagnum megellanicum* BRID. Pierwogonki odłowiono na trzech tego typu torfowiskach: w rezerwacie „Potoczek” w nadleśnictwie Dretyn (powierzchnia D2), w rezerwacie „Bocheńskie Błota” położonym na terenie nadleśnictwa Niedźwiady (N9) oraz na torfowisku przy jeziorze Końskie koło Przechlewa (N10).

Kontynentalny bór bagienny (*Vaccinium uliginosi-Pinetum*) to fitocenoza utworzona przez sosnę z udziałem brzozy omszonej i czasem świerka, przy czym drzewostan jest niski i dosyć luźny. Bardzo bujne runo składa się głównie z krzewinek, czyli bagna zwyczajnego, borówki łochyni i czernicy oraz wrzosu. W warstwie mszystej współwystępują obok siebie, zwykle w kępach i dolinkach, mchy właściwe i torfowce. Pierwogonki znaleziono w jednym borze bagiennym w nadleśnictwie Niedźwiady w dwóch miejscach: na powierzchni N12, która była suchszym wariantem boru bagiennego i na powierzchni N13 – bardziej mokrej, bo znajdującej się na brzegu dystroficznego jeziora.

Bór sosnowy wilgotny (*Molino caruleae-Pinetum*) występuje na siedliskach piaszczystych, ubogich i wilgotnych. W zbiorowisku tym drzewostan tworzy sosna, oba gatunki brzozy i czasem świerk a w warstwie krzewów występują kruszyna, jarzębina i brzozy. W trawiasto-krzewinkowym runie rośnie trzęślica modra, borówka czernica i brusznica, wrzos oraz czasem paproć orlica. W zwartej warstwie mszystej znaczną rolę odgrywają poduchy płonnika. Pierwogonki w takim siedlisku znaleziono na tylko jednej powierzchni obok rezerwatu „Bocheńskie Błota” (powierzchnia N11).

Jak wspomniano we wstępie, pierwogonki znaleziono również w kilku próbach pobranych z żyźniejszych borów mieszanych występujących na piaskach i żwirach morenowych na terenie nadleśnictwa Miastko. Zbiorowiska te sklasyfikowano jako pomorski las bukowo-dębowy (*Fago-Quercetum petraeae*). Drzewostan tej fitocenozy tworzą buk i dąb bezszypułkowy i w wielu miejscach sosna, która została tam sztucznie posadzona. W domieszce pojawiają się brzozy i dąb szypułkowy a w warstwie krzewów jarzębina i kruszyna. Runo o krzewinkowo-trawiastym charakterze tworzą: borówka czernica, kosmatka owłosiona, śmiałek pogięty, konwalijka dwulistna i inne. Pierwsze trzy powierzchnie tego zbiorowiska porastają dojrzałe drzewostany nadleśnictwa Miastko, z których pierwszy znajduje się w pobliżu miejscowości Piaszczyzna (M1), drugi koło Pietrzykowa (M2) a trzeci przy miejscowości Świerzno (M3). Czwarte miejsce zbioru (powierzchnia M4) to zrąb zupełny znajdujący obok powierzchni M1.

Kilka gatunków pierwogonków wykazano z dwóch miejsc znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie lasów nadleśnictwa Niedźwiady. Pierwsza powierzchnia (N14) to murawa szczotlichowa porastająca nasyp kolejowy w okolicy Nowej Brdy a druga (N15) to pastwisko koło Pietrzykowa.

Murawa szczotlichowa (*Spergulo vernalis-Corynephorum*) to bardzo luźne i florystycznie skrajnie ubogie zbiorowisko z panującą szczotlichą siwą. Jest to wtórne, antropogeniczne zbiorowiska zastępcze, inicjujące proces zarastania luźnych piasków powstałych w wyniku zniszczenia roślinności naturalnej.

Zbiorowisko łąkowo-pastwiskowe na glebie mineralnej sklasyfikowane zostało jako ubogie florystycznie *Lolio-Cynosuretum*. Dominują w nim trawy – życica trwała i grzebienica pospolita oraz koniczyna biała.

Przy opisie wyżej wymienionych zbiorowisk roślinnych zastosowano nazewnictwo według MATUSZKIEWICZA (2001).

Wyniki

W tabeli (Tab.) zamieszczono wykaz gatunków odłowionych na poszczególnych powierzchniach. Rozmieszczenie geograficzne poszczególnych gatunków trudne jest do ustalenia – starsze dane zebrał NOSEK (1973). Ze względu na ogromny rozwój taksonomii *Protura* w ostatnich latach, jego dane wymagają często rewizji. Nowsze dane są nieliczne, dotyczą pojedynczych stanowisk w Czechach (RUSEK 1989), Austrii (CHRISTIAN, SZEPTYCKI, w druku), Niemiec (ALBERTI i in. 1989) i Luksemburga (SZEPTYCKI i in. 2003). Dane niepublikowane oparte są na kolekcji Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie. W zamieszczonym poniżej wykazie gwiazdką [*] oznaczone zostały gatunki nowe dla tego regionu Polski.

**Acerentulus exiguus* CONDÉ, 1944

Gatunek znany z Europy śródziemnomorskiej – Korsyka, południowa Francja, Bośnia i środkowej – Czechy, Polska, Austria (NOSEK 1973; CHRISTIAN, SZEPTYCKI, w druku). W Polsce znany z licznych stanowisk (SZEPTYCKI 1991, 1995). Zbierany był w rozmaitych, przeważnie suchych, środowiskach.

Gracilentulus catulus SZEPTYCKI, 1993

Znany z kilku stanowisk w Polsce (SZEPTYCKI 1993; SZEPTYCKI, CELARY 2003) a także z Ukrainy (dane niepublikowane). Zbierany był w rozmaitych lasach i zaroślach.

Berberermtulus polonicus SZEPTYCKI, 1968

Dotychczas znany z Polski (SZEPTYCKI 1995; SZEPTYCKI, STERZYŃSKA 1995), Luksemburga (SZEPTYCKI i in. 2002) i Ukrainy (dane niepublikowane). Wydaje się występować głównie w borach sosnowych i podobnych lasach.

Eosentomon germanicum PRELL, 1912

NOSEK (1973) podaje go z wielu stanowisk w całej Europie i w północnej Afryce. Większość tych danych wymaga jednak sprawdzenia (np. zawarte w cytowanej pracy dane z Polski dotyczą trzech gatunków). Poza Polską omawiany gatunek występuje na pewno w Niemczech, Szwecji, Czechach (RUSEK 1989) i na Litwie (dane niepublikowane). Z Polski podany był zaledwie z kilku stanowisk (SZEPTYCKI 1984) – według niepublikowanych danych, w północnej części naszego kraju jest to gatunek pospolity w lasach rozmaitego typu.

Eosentomon mariae SZEPTYCKI, 1986

Szeroko rozmieszczony w Europie. Poza Polską (SZEPTYCKI 1995; SZEPTYCKI, STERZYŃSKA 1995) znany z Niemiec (SZEPTYCKI 1986), Austrii (CHRISTIAN, SZEPTYCKI, w druku) i Luksemburga (SZEPTYCKI i in. 2003), a także z Litwy i Ukrainy (dane niepublikowane). Zbierany głównie w borach sosnowych.

Eosentomon palustre SZEPTYCKI et SŁAWSKA, 2000

Dotychczas znany tylko z dwu stanowisk na Wyżynie Charzykowskiej (SZEPTYCKI, SŁAWSKA 2000).

Eosentomon pinetorum SZEPTYCKI, 1984

Szeroko rozmieszczony, poza Polską (SZEPTYCKI 1986, 1995; SZEPTYCKI, STERZYŃSKA 1995) znany z Czech (RUSEK 1989), Austrii (CHRISTIAN, SZEPTYCKI, w druku) i Niemiec (ALBERTI i in. 1989) a także Ukrainy (dane niepublikowane). Występuje w rozmaitych suchych środowiskach.

Eosentomon pratense RUSEK, 1973

Szeroko rozpowszechniony. Poza Polską (SZEPTYCKI 1985a, 1995; SZEPTYCKI, STERZYŃSKA 1995) znany z Czech (RUSEK 1973), Słowacji (RUSEK 1993), Austrii (CHRISTIAN, SZEPTYCKI, w druku) i Serbii (SZEPTYCKI 1985a) oraz Ukrainy (dane niepublikowane). Gatunek eurytopowy, ale częstszy w nieleśnych środowiskach.

Eosentomon silesiacum SZEPTYCKI, 1985

Dotychczas znany z Polski (SZEPTYCKI 1985b, 1995), Czech (RUSEK 1989), Niemiec (ALBERTI i in. 1989) i Luksemburga (SZEPTYCKI i in. 2003), a także Szwecji (dane niepublikowane). Zbierany głównie w rozmaitego typu lasach.

**Eosentomon vulgare* SZEPTYCKI, 1984

Znany z Polski (SZEPTYCKI 1986, 1995; SZEPTYCKI, STERZYŃSKA 1995), Czech (RUSEK 1989), Niemiec (ALBERTI i in. 1989) i Luksemburga (SZEPTYCKI i in. 2003). Zbierany w różnych środowiskach.

SUMMARY

Ten proturan species have been recorded from Charzykowsy Plain. The material was collected in moderately humid, wet and marshy pine forests as well as oligotrophic and mesotrophic peatlands. The following species were found: *Eosentomon germanicum* PRELL, 1912, *E. mariae* SZEPTYCKI, 1986, *E. pinetorum* SZEPTYCKI, 1986, *E. pratense* RUSEK, 1973, *E. silesiacum* SZEPTYCKI, 1983, *E. vulgare* SZEPTYCKI, 1984, *E. palustre* SZEPTYCKI et SŁAWSKA, 2000, *Acerentulus exiguus* CONDE, 1944, *Gracilentulus catulus* SZEPTYCKI, 1993, *Berberentulus polonicus* SZEPTYCKI, 1968. Data on their distribution and habitat preferences are also given.

PIŚMIENNICTWO

- ALBERTI G., KRATZMANN M., BŁASZAK C., SZEPTYCKI A. 1989: Reaktion von Mikroarthropoden auf Waldkalkungen. Mitt. dt. Ges. allg. angew. Ent. 7: 119-122.
- CHRISTIAN E., SZEPTYCKI A. [w druku]: Distribution of *Protura* along an urban gradient in Vienna.

- KONDRACKI J. 1981: Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa. 463 ss.
- MATUSZKIEWICZ J. M. 2001: Zespoły leśne Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. 358 ss.
- MATUSZKIEWICZ W. 2001: Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. 537 ss.
- NOSEK J. 1973: The European *Protura*. Their taxonomy, ecology and distribution. With keys for determination. Muséum d'Histoire naturelle, Genève. 345 ss.
- RUSEK J. 1973: *Eosentomon pratensis* sp.n. (*Protura*) aus Süd- Mähren. Acta ent. bohemoslov., **70** (1): 55-59.
- RUSEK J. 1989: *Collembola* and *Protura* in a meadow-forest ecotone. [W:] R. DALLAI (ed.): 3rd Int. Semin. *Apterygota* (Siena): 413-418.
- RUSEK J. 1993: Air-pollution-mediated changes in alpine ecosystems and ecotones. Ecol. Applic., **3** (3): 409-416.
- SZEPTYCKI A. 1984: Three new species of *Eosentomon* BERLESE, 1909, from Poland with re-description of *Eosentomon germanicum* PRELL, 1912 (*Protura*). Pol. Pismo ent., **54**: 195-213, figs 1-59.
- SZEPTYCKI A. 1985a: Polish *Protura*. II. *Eosentomon delicatum* GISIN, 1945, and related species. Pol. Pismo ent., **55**: 139-186, 150 figs.
- SZEPTYCKI A. 1985b: Polish *Protura*. III. *Eosentomon bohemicum* RUSEK, 1966 and related species. Pol. Pismo ent., **55**: 531-574.
- SZEPTYCKI A. 1986: Polish *Protura*. IV. *Eosentomon „transitorium”* group. Pol. Pismo ent., **56**: 481-530.
- SZEPTYCKI A. 1991: Polish *Protura* V. Genus *Acerentulus* BERLESE, 1908 (*Acerentomidae*). Acta zool. cracov., **34** (1): 1-64.
- SZEPTYCKI A. 1993: *Gracilentulus* species of „*gracilis*” group (*Protura*, *Berberentomidae*). Acta zool. cracov., **35** (3): 381-411.
- SZEPTYCKI A. 1995: Pierwogonki (*Protura*) Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Prądnik, **9**: 157-177.
- SZEPTYCKI A., CELARY W. 2003: Owady bezskrzydłe (*Apterygota*): Pierwogonki (*Protura*), Skoczogonki (*Collembola*) i Widlogonki (*Diplura*). [W:] Monografia fauny Babiej Góry. Komitet Ochrony Przyrody PAN – Babiogórski P.N. – Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, Kraków – Zawoja: 119-122.
- SZEPTYCKI A., SŁAWSKA M. 2000: *Eosentomon palustre* sp. n. from Northern Poland (*Protura*: *Eosentomidae*). Genus, **11**: 105-111.
- SZEPTYCKI A., STERZYŃSKA M. 1995. *Protura* of suboceanic and subcontinental (*Peucedano-Pinetum* and *Leucobryo-Pinetum*) pine forests in Poland. Fragm. faun., **38** (12): 209-222
- SZEPTYCKI A., STOMP N., WEINER W. M. 2003: The *Protura* of Luxembourg. Ferrantia. Trav. sci. Mus. natn. Hist. nat. Luxembourg, nr 34: 1-43.
- SZEPTYCKI A., WEINER W. 1990: 1. *Protura* – Pierwogonki. [W:] J. RAZOWSKI (red.): Wykaz zwierząt Polski, **1**. Ossolineum, Wydawnictwo PAN, Wrocław – Warszawa – Kraków: 15-16.

Nowe stanowiska gnilików (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce.
Część 1. *Onthophilinae – Dendrophilinae*

New records of the histerid beetles (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland.
Part 1. *Onthophilinae – Dendrophilinae*

RAFAŁ RUTA¹, PAWEŁ JAŁOSZYŃSKI², SZYMON KONWERSKI³

¹Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej, Instytut Zoologiczny U.Wr.,
ul. Przybyszewskiego 63/77, 51-148 Wrocław; e-mail: rafcol@poczta.onet.pl

²ul. Wieniecka 30/105, 87-800 Włocławek; e-mail: japawel@man.poznan.pl

³Katedra Zoologii Akademii Rolniczej, ul. Doktora Judyma 20, 71-466 Szczecin;
e-mail: s.konwerski@biot.ar.szczecin.pl

ABSTRACT: New faunistic data on the occurrence of 17 rare histerid beetle species (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland is presented. The following species are reported for the first time from particular regions (names of regions in brackets): *Hololepta plana*, *Margarinotus terricola*, *Atholus bimaculatus*, *Atholus duodecimstriatus*, *Paromalus flavicornis* (Pomeranian Lakeland); *Margarinotus terricola* (Wielkopolska-Kujawy Lowland); *Cylistix lineare* (Mazovian Lowland); *Margarinotus obscurus* (Białowieża Primeval Forest); *Margarinotus bipustulatus* (Lublin Upland).

KEY WORDS: *Coleoptera, Histeridae, Onthophilinae, Histerinae, Hetaerinae, Dendrophilinae*, Poland, new records.

Od czasu opracowań S. MAZURA w seriach: „Klucze do oznaczania owadów Polski” (MAZUR 1973) i „Fauna Polski” (MAZUR 1981) oraz dwóch prac faunistycznych poświęconych w całości gnilikom (MAZUR 1970, 1972), dane o rozmieszczeniu chrząszczy z rodziny *Histeridae* w Polsce nie zostały znacząco wzbogacone. Nieliczne prace publikowane były w opracowaniach regionalnych (np. KRÓLIK 1999) lub jako doniesienia rozproszone w wielu czasopismach (np. STACHOWIAK, ŻELAZNA 1991; KAŻMIERCZAK 1996; BYK i in. 1998). Niektóre gatunki mogą stawać się coraz rzadsze, jednak brak publikowanych danych utrudnia interpretację ich obecnego statusu. Z tego samego powodu trudno jest ocenić, czy dotychczasowe przekonanie o rzadkości wielu gatunków napotykanym obecnie stosunkowo często wynika z wcześniejszego ich przeoczenia, czy jest wynikiem ekspansji. Niniejsza praca sta-

nowi uzupełnienie dotychczasowej wiedzy o rozmieszczeniu 17 gatunków gniliaków z podrodzin *Onthophilinae*, *Histerinae*, *Hetaerinae* i *Dendrophilinae*. W poniższym zestawieniu zostały one uznane za rzadkie bądź interesujące na podstawie literatury i w oparciu o doświadczenie autorów. Pozostałym podrodzinom krajowych gniliaków poświęcona zostanie druga część niniejszej pracy (RUTA i in. w druku).

Nazewnictwo i układ systematyczny przyjęto za najnowszym katalogiem *Histeridae* świata (MAZUR 1997).

Dziękujemy Robertowi MATUSIAKOWI, Darii BAJERLEIN, Pawłowi GÓRSKIEMU, Andrzejowi MELKE, Markowi PRZEWOŹNEMU, Pawłowi SIENKIEWICZOWI i Joannie ZIOMEK za przekazanie okazów lub udostępnienie danych wykorzystanych w niniejszej pracy.

O ile nie zaznaczono inaczej, materiał dowodowy znajduje się w kolekcjach autorów.

Następujące skróty oznaczają: PJ – P. JAŁOSZYŃSKI; RR – R. RUTA; SK – Sz. KONWERSKI, o. – oddział (numer oddziału leśnego), P.N. – Park Narodowy.

ONTHOPHILINAE

Onthophilus punctatus (O. F. MÜLLER, 1776)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Wielkopolski P.N., Górka ad Stęszew (XT19), sztuczne komory podziemne do odłowu karczownika *Arvicola terrestris* (L.), 8 XII 2001, 3 exx., leg. J. ZIOMEK; Krzyszkowo ad Rokietnica (XU12), pułapka ziemna z obornikiem, pastwisko, 26 IV 2000, 1 ex., 3 X 2000, 1 ex., leg. D. BAJERLEIN; Kościelec ad Koło (CC38), próchno w dziupli przyziemnej dębu, 15 II 2000, 1 ex., leg. R. MATUSIAK.

Gatunek rzadko łowiony, częstszy w południowej części kraju. Żyje w gniazdach ssaków oraz w rozkładających się substancjach organicznych. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany od ponad 70 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Onthophilus striatus (FORSTER, 1771)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Krzyszkowo ad Rokietnica, pułapka ziemna z obornikiem, 16 V 2000, 2 exx., 26 IV 2000, 1 ex., 24 IX 2000, 1 ex., leg. D. BAJERLEIN.

Rzadki chrząszcz, żyje w rozkładających się substancjach organicznych. Przez ERBELINGA (1981) określony mianem fitodetritykologa. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej od ponad 110 lat nie był wykazywany (BURAKOWSKI i in. 1978). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii NT.

*HISTERINAE**Hololepta plana* (SULZER, 1776)

- Pojezierze Pomorskie: Kujan (XV41), składnica drewna, w locie w pobliżu starych pniaków osiki, 28 VI 1997, 2 exx., leg. RR; Krępa Krajeńska vic. (WU79), na złamanej gałęzi przydrożnej topoli czarnej, 20 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Rusinowo N (WU89), pod korą brzozy, 15 VII 2002, 1 ex., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła (XU19), pod korą topoli, o. 193j, 6 VI 2000, 2 exx., na S od rezerwatu, pod korą topoli białej, 15 IV 2001, 1 ex., leg. RR.

Występuje w całej Polsce, najchętniej żyje pod korą martwych topól (BURAKOWSKI i in. 1978), w wilgotnym fermentującym łyku, gdzie żywi się larwami chrząszczy i muchówek (ERBELING 1981). Gatunek nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Cylistix lineare (ERICHSON, 1834)

[= *Platysoma (Cylister) lineare* ER.]

- Pojezierze Pomorskie: Rudna vic. (XV41), pod korą sosny na zrębie, 25 VII 1998, 2 exx., leg. RR; Czapla vic. (XV00), w lesie mieszanym, na ściętych sosnach, 2 VI 2000, 1 ex., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Włocławek vic. (CD63), las sosnowy, pod korą martwej, stojącej sosny, 2 IX 1993, 1 ex., leg. PJ; Dziembowo NW (XU28), pod korą sosny na zrębie, 2 VII 2000, 3 exx., leg. RR; Kościelec ad Koło, 6 VI 1998, 1 ex., leg. et coll. R. MATUSIAK.
- Nizina Mazowiecka: Warszawa, „Rezerwat im. Króla Jana Sobieskiego” (EC08), 28 IV 2000, 1 ex., leg. P. GÓRSKI.

Należy do stosunkowo często łowionych przedstawicieli rodzaju, jednak z Niziny Mazowieckiej nie był wykazywany, zaś z Pojezierza Pomorskiego nie podawano go od ponad 120 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Margarinotus (Promethister) marginatus (ERICHSON, 1834)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kościelec ad Koło, 22 IV 2002, 2 exx., 3 V 2002, 1 ex., leg. et coll. R. MATUSIAK; Wielkopolski P.N., Jezioro vic. (XT29), 6 V 1997, 1 ex., leg. et coll. M. PRZEWOŻNY.

Interesujący gatunek rozwijający się w gniazdach kreta (*Talpa europaea* L.) (MAZUR 1981). Rzadko łowiony, co może wynikać ze skrytego trybu życia. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany od 80 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Margarinotus (Stenister) obscurus (KUGELANN, 1792)

- Puszcza Białowieska: Topiło vic. (FD83), o. 666, składnica drewna, w suchych odchodach, 1 V 2002, 4 exx., leg. RR.

Gatunek stosunkowo rzadko wykazywany, nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Margarinotus (Ptomister) merdarius (HOFFMANN, 1803)

- Pojezierze Pomorskie: Kujanki ad Kujan (XV41), w kompoście, 11 VIII 1999, kilkanaście exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Lusowo ad Poznań (XU11), przyzma obornika na polu, 1 IV 2000, 1 ex., leg. SK; Biedrusko vic. (XU32), poligon, świetlista dąbrowa, 2 VI 2000, 1 ex., leg. SK; Karszew ad Dąbie (CC57), VII 2000, 1 ex., leg. et coll. R. MATUSIAK; Biazków ad Koło (CC38), 30 VIII 1998, 3 exx., leg. et coll. R. MATUSIAK; Boguszyniec ad Koło (CC48), 4 V 1999, 2 exx., leg. R. MATUSIAK.

Gatunek występuje w całej Polsce, choć jest rzadko notowany. Żyje w gniazdach ptaków i w gnijących roślinach, często w środowiskach synantropijnych (BURAKOWSKI i in. 1978).

Margarinotus (Ptomister) terricola (GERMAR, 1824)

- Pojezierze Pomorskie: Marcinkowice vic. (WV70), w soku ściętego drzewa przy polnej drodze, 18 VII 2002, 1 ex., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kościelna Wieś (BC94), 5 V 1996, 1 ex., leg. A. MELKE.
- Sudety Zachodnie: Lubomierz ad Jelenia Góra (WS35), w kompoście, 30 V 1998, 3 exx., leg. SK.

Rzadko spotykany chrząszcz żyjący w szczątkach roślinnych i gniazdach ssaków, często w warunkach synantropijnych. Występuje w całej Polsce, choć zdecydowanie częściej wykazywany był z południowej części kraju (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego i Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Margarinotus (Eucalohister) bipustulatus (SCHRANK, 1758)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Lusowo ad Poznań, pole i piaszczyste drogi śródpolne, 10 IX 1994, 1 ex., IV 1996, 2 exx., 27 IV 1997, 3 exx., 6 IV 1998, 1 ex., 4 IV 1999, 2 exx., leg. SK.
- Nizina Mazowiecka: Nowa Wrona (DD75), 15 VI 2001, 1 ex., leg. P. GÓRSKI; Borków ad Kołbiel (EC36), 6 IV 2001, 1 ex., leg. P. GÓRSKI.
- Wyżyna Lubelska: Gródek ad Hrubieszów (GB03), w norach susła perełkowanego (*Spermophilus suslicus* (GÜLD.)), 8 V 2001, 2 exx., leg. SK.

Gatunek znany z nielicznych stanowisk, wiele danych od dawna nie było potwierdzanych nowymi znaleziskami (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Wyżyny Lubelskiej.

Atholus bimaculatus (LINNAEUS, 1758)

- Pojezierze Pomorskie: Stawniczka ad Prochy (XV32), w oborniku, 18 VIII 1999, 1 ex., leg. RR; Stare Dzierżążno (XV32), w oborniku na

polu, 18 VIII 1999, 1 ex., leg. RR; Skórka vic. (XU29), w przyzbie obornika, 19 VI 1999, 3 exx., leg. RR.

Gatunek najczęściej spotykany w warunkach synantropijnych w nawozie naturalnym, gdzie współwystępuje z *A. duodecimstriatus* (SCHR.). Umieszczony został na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) w kategorii NT, co wydaje się nieuzasadnione, gdyż jest w kraju gatunkiem często spotykanym. Autorzy łowili go wielokrotnie w różnych rejonach kraju (głównie w Wielkopolsce), jednak podano stanowiska tylko z Pojezierza Pomorskiego, gdyż do tej pory nie był z tej krainy wykazywany.

Atholus duodecimstriatus (SCHRANK, 1781)

– Pojezierze Pomorskie: Stawniczka ad Prochy, w oborniku, 18 VIII 1999, 1 ex., leg. RR; Stare Dzierżążno, w oborniku na polu, 18 VIII 1999, 1 ex., leg. RR; Marcinkowice vic., w soku ściętego drzewa przy polnej drodze, 18 VII 2002, 5 exx., leg. RR; Skrzatusz vic. (XU09), na polnej drodze, 5 IV 1999, 1 ex., leg. RR; Czapla vic., w przyzbie kompostowej, 30 VI 1999, 1 ex., leg. RR.

Według „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1978) jest spotykany rzadko i sporadycznie. Wydaje się jednak gatunkiem szeroko rozprzestrzenionym i lokalnie licznym. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego. Interesujący jest fakt, iż okaz złapany w Starym Dzierżążnie należy do podgatunku *quatuordecimstriatus* (GYLLENHAL, 1808) uznawanego za górski (MAZUR 1981).

Hetaerius ferrugineus (OLIVIER, 1789)

– Pojezierze Pomorskie: Zawada W (XU09), gniazdo *Formica fusca* L. pod kamieniem na polu, 5 IV 1999, 3 exx., leg. RR; Dolaszewo vic. (XU19), gniazdo *Formica fusca* L. pod kamieniem, 6 VI 2000, 1 ex., leg. RR; Zabrodzie vic. (XV10), w gnieździe mrówek pod kamieniem na skraju łąki, 27 VI 2000, 2 exx., leg. RR; Kujan vic., gniazdo *Formica* sp., 14 IX 2000, 2 exx., leg. RR.
– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła - Kalina (XU18), w gnieździe *Lasius niger* (L.) pod kamieniem, 4 V 2001, 1 ex., leg. RR; Białków ad Koło, mrowisko *Lasius* sp., 25 IV 1999, 1 ex., leg. R. MATUSIAK.

Symfil związany z różnymi gatunkami mrówek, spotykany w całej Polsce (BURAKOWSKI i in. 1978; MAZUR 1981). Obserwacje autorów wskazują, iż preferuje gniazda mrówek budowane w wygrzanych miejscach na skrajach lasów oraz pod kamieniami na otwartej przestrzeni, podczas gdy pozostałe krajowe gniliki myrmekofilne (*Dendrophilus pygmaeus* (L.), *Myrmetes paykulli* KANAAR) związane są raczej z mrowiskami budowanymi w lasach.

*DENDROPHILINAE**Dendrophilus punctatus* (HERBST, 1792)

- Pojezierze Pomorskie: Złotowo NW (WU79), w próchnie przydrożnego klonu, 20 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Złotów, Góra Żydowska (XV31), dawny cmentarz, na martwicy bocznej starego dębu, 27 V 2000, 1 ex., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła, o. 193h, w dziupli w olszy, 31 III 2001, 1 ex., na S od rezerwatu, w próchnie topoli białej, razem z mrówkami *Lasius fuliginosus* (LATR.), różne daty w latach 1999–2001, kilkanaście exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła vic. (XU18), z próchną przydrożnej topoli czarnej, w towarzystwie *Lasius fuliginosus*, 30 IV – 2 V 2001, 1 ex., leg. RR; Poznań - Piątkowo (XU20), zarośla parkowe przy forcie VI, w grzybach nadrzewnych na martwej topoli, 11 IX 1999, 1 ex., leg. PJ; Poznań - Cytadela (XU31), w próchnie starej topoli czarnej, 14 XI 2000, 1 ex., leg. PJ; Puszczykowo ad Poznań (XT29), u podstawy starej topoli włoskiej, 27 VII 2000, kilkadziesiąt exx., leg. PJ; Lusowo ad Poznań, w budynku, 6 V 2000, 1 ex., leg. SK; Biedrusko vic., poligon, w próchnie topoli, 18 X 1998, 1 ex., leg. SK; Gołaszyn vic. (XU23), w dziupli dębu, 18 VII 1999, 4 exx., 17 X 1999, 1 ex., leg. SK; Karszew ad Dąbie, w próchnie, 18 XII 1999, 4 exx., leg. SK.

Saprosylofil i nidikol, często towarzyszy mrówkom z rodzaju *Lasius* FABR. (MAZUR 1981). Dość rzadko podawany z różnych rejonów Polski. Z Pojezierza Pomorskiego nie był podawany od 120, zaś z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej od 80 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Dendrophilus pygmaeus (LINNAEUS, 1758)

- Pojezierze Pomorskie: Bytyń NE (WV80), w przyziemnej dziupli świerka zasiedlonej przez *Lasius fuliginosus*, 22 VII 2002, 2 exx., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła, o. 192g, mrowisko *Formica* sp. z grupy „*rufa*”, 25 XI 2001, 1 ex., na S od rezerwatu, próchnowisko w topoli białej, wraz z *Lasius* sp., 25 VI 2000, 1 ex., w mrowisku *Formica polyctena* FOERST., 10 XI 2001, 5 exx., leg. RR; Piła vic., o.198/167, bór sosnowy, mrowisko *Formica* sp. z grupy „*rufa*”, 30 X 1999, 1 ex., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Promno ad Poznań (XU51), w mrowiskach *Formica polyctena* FOERST. i *Formica rufa* L., 11 XI 1999, 1 ex., 18 XII 1999, 1 ex., 30 I 2000, 1 ex., 12 II 2000, 2 exx., leg. PJ; Włocławek vic., mrowisko *Formica* sp. z grupy „*rufa*”, 25 XII 1999, 3 exx., leg. PJ.

Występuje w całej Polsce, choć z kilku krain jeszcze nie notowany, myrmekofil, łowiony również w gniazdach ptaków. Z Pojezierza Pomorskiego nie był podawany od ponad 60 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Carcinops pumilio (ERICHSON, 1834)

- Pojezierze Pomorskie: Leśnictwo Róg ad Bytów (XV79), 13 VII 1991, leg. P. SIENKIEWICZ; Kujanki ad Kujan, w kompoście, wraz z *Margarinotus merdarius* (HOFFM.), 11 VIII 1999, 4 exx., leg. RR; Płynica vic. (XV10), martwy w starym gnieździe ptaka, 27 VI 2000, 1 ex., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Włocławek - Zazamcze (CD63), w mieszkaniu, 18 VIII 1998, 1 ex., leg. PJ.; Boguszyniec ad Koło, V 1997, 1 ex., leg. R. MATUSIAK; Lusowo ad Poznań, w przyimie obornika na polu, 1 IV 2000, 3 exx., leg. SK.

Prawie kosmopolityczny, ekspansywny gatunek zawleczony do Polski prawdopodobnie w XVI–XVII wieku (MAZUR 1987). W kompoście i przyimach obornika odławiany przez autorów razem z *Margarinotus merdarius*.

Platylomalus complanatus (PANZER, 1797)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Rogalin ad Poznań (XT39), w łyku starych topoli leżących na otwartej, nasłonecznionej łące oraz na silnie zacienionym, śródleśnym bagnisku, 5 IX 1998, 1 ex., 11 VI 2000, 2 exx., leg. PJ.
- Bardzo rzadki gatunek, łowiony najczęściej pod korą martwych topól. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany od ponad 90 lat (BURAKOWSKI i in. 1978). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii VU.

Paromalus flavicornis (HERBST, 1792)

- Pojezierze Pomorskie: Jezioroki SE (WU79), przesiewki w lesie liściastym, 16 VII 2002, 2 exx., leg. RR; Drawieński P.N., Pustelnia vic. (WU68), 8 VI 2000, 1 ex., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła, próchnowisko w starej topoli białej, różne daty w latach 1999–2001, 12 exx., w pułapkę Barbera przy kasztanowcu, 22 VII 2001, 1 ex., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła - Leszków vic. (XU28), 4 IX 1999, 1 ex., leg. RR; Piła vic., z próchna topoli czarnej, w towarzystwie *Lasius fuliginosus*, 30 IV – 2 V 2001, 1 ex., leg. RR.

Gatunek znany przede wszystkim z południowej Polski, związany z obumierającymi i martwymi drzewami liściastymi (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

SUMMARY

The distribution of species from the family *Histeridae* in Poland has not been studied sufficiently. Existing faunistic records are very fragmentary, relatively scarce, and in many cases out of date. The present paper provides data on the occurrence of 17 species of

histerid beetles in Poland belonging to subfamilies *Onthophilinae*, *Histerinae*, *Hetaerinae*, and *Dendrophilinae*. *Hololepta plana* SULZER, *Margarinotus terricola* (GERMAR), *Atholus bimaculatus* (L.), *Atholus duodecimstriatus* (SCHRANK), *Paromalus flavicornis* (HERBST) are reported for the first time from Pomeranian Lakeland; *Margarinotus terricola* (GERMAR) is new for Wielkopolska-Kujawy Lowland; *Cylistix lineare* (ERICHSON) and *Margarinotus obscurus* (KUGELANN) are newly reported from Mazovian Lowland and Białowieża Primeval Forest, respectively. *Margarinotus bipustulatus* (SCHRANK) is new for Lublin Upland. Remaining subfamilies (*Abraeinae* and *Saprininae*) will be treated in the second part of the paper (RUTA et al. in press).

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1978: Chrząższe *Coleoptera* – *Histeroidea* i *Staphylinoidea* prócz *Staphylinidae*. Kat. Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 5: 1-356.
- BYK A., MAZUR S., SMOLEŃSKI M. 1998: Chrząższe (*Coleoptera*) odłowione w ptasich budkach lęgowych w Kampinoskim Parku Narodowym. Wiad. entomol., 17 (1): 59-60.
- ERBELING L. 1981: *Histeridae*. [W:] KOCH (red.): Die Käfer Mitteleuropas. Ökologie. Band 1. Goecke & Evers, Krefeld: 150-163.
- KAŹMIERCZAK T. 1996: Entomofagi *Ips typographus* L. (*Coleoptera*, *Scolytidae*) w rezerwacie Madohora (Beskid Mały) w latach 1995–1996. VI Sympozjum Ochrony Ekosystemów Leśnych, Jedlina – grudzień 1996: 191-201.
- KRÓLIK R. 1999: Materiały do poznania chrząszczy (*Coleoptera*) Górnego Śląska. Acta ent. siles., 5-6: 15-20.
- MAZUR S. 1970: Uwagi o występowaniu niektórych gniliaków (*Coleoptera*, *Histeridae*) w Polsce. Fragm. faun., 15 (17): 273-277.
- MAZUR S. 1972: Materiały do poznania *Sphaeritidae* i *Histeridae* (*Coleoptera*) Polski. Fragm. faun., 18 (20): 394-404.
- MAZUR S. 1973: *Sphaeritidae* i gniliaki – *Histeridae*. Klucze Oznac. Owad. Pol., Warszawa, XIX, 11-12: 1-74.
- MAZUR S. 1981: *Histeridae* Gniliakowate (*Insecta: Coleoptera*). Fauna Polski, Warszawa, 9: 1-205.
- MAZUR S. 1987: Zmiany wśród gniliakowatych (*Coleoptera*, *Histeridae*) fauny Polski w ciągu ostatnich dwustu lat. Wiad. entomol., 7 (3-4): 141-147.
- MAZUR S. 1997: A world catalogue of the *Histeridae* (*Coleoptera: Histeroidea*). Genus (Supplement). Biologica Silesiae, Wrocław. 373 ss.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: *Coleoptera* chrząszcze. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110.
- RUTA R., JAŁOSZYŃSKI P., KONWERSKI Sz. [w druku]: Nowe stanowiska gniliaków (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce. Część 2. *Abraeinae* i *Saprininae*. Wiad. entomol.
- STACHOWIAK M., ŻELAZNA E. 1991: Obserwacje nad fauną gniliakowatych (*Col. Histeridae*) solnisk kujawskich. Zesz. nauk. Akad. techn.-roln., Bydgoszcz, 170 – Zootechn., 19: 105-114.

Epuraea (Epuraea) muehli REITTER, 1908 i *Meligethes matronalis* AUDISIO et SPORNRAFT, 1990 – nowe dla Polski gatunki chrząszczy oraz nowe dane o rozmieszczeniu *Kateretidae* i *Nitidulidae* (*Coleoptera*) w Polsce

Epuraea (Epuraea) muehli Reitter, 1908 and *Meligethes matronalis* Audisio et Spornraft, 1990 – the beetle species new to the Polish fauna and new data on the distribution of *Kateretidae* and *Nitidulidae* (*Coleoptera*) in Poland

ANDRZEJ ŁASOŃ

ul. Wiejska 4B/85, 15-352 Białystok

ABSTRACT: *Epuraea (Epuraea) muehli* REITTER, 1908 has been collected in Wilga (Mazowiecka Lowland) and in Białowieża Primeval Forest. *Meligethes matronalis* AUDISIO et SPORNRAFT, 1990 was found in the Western Beskid, Mts. near reserve „Na Policy”. Both species are new to the Polish fauna. New localities of 1 species of *Kateretidae* and 35 species of *Nitidulidae* from Poland are given.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Kateretidae*, *Nitidulidae*, *Epuraea muehli*, *Meligethes matronalis*, new records, faunistics, Poland.

Prezentuję tu dane o 1 gatunku *Kateretidae* oraz 35 gatunkach *Nitidulidae* nowych dla fauny Polski bądź dotychczas nie podawanych z poszczególnych krain zoogeograficznych. Większość okazów została zebrana podczas moich badań terenowych, pozostałe zostały przekazane mi przez Kolegów (Jerzy GUTOWSKI (JG), Tomasz MAJEWSKI (TM), Rafał RUTA (RR), Jan SIEKIERSKI (JS), Stanisław SZAFRANIEC (SS)), którym w tym miejscu chciałbym serdecznie podziękować. Podziękowania składam również innym osobom wymienionym w tekście, a przede wszystkim Panu Josefowi JELINKOWI. Podział

fizjograficzny Polski przyjęty został według „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1986), a układ systematyczny według AUDISIO (1993). Wszystkie okazy znajdują się w mojej kolekcji i jeżeli nie jest to zaznaczone w tekście, zostały przeze mnie złowione.

Brachypterus urticae (Fabricius, 1792)

- Kotlina Nowotarska: Gliczarów Górny (UTM: DV36), 23 VII 2001 – 9 exx., na *Urtica* sp.
- Pojezierze Mazurskie: Puszcza Borecka, ad Lipowa Góra (FE68), 27 VII 1997 – 1 ex., leg. JG; Biebrzański P. N. ad Osowiec (FE02), 2 VII 1995 – 1 ex.

Epuraea (Epuraea) angustula Sturm, 1844

- Puszcza Białowieska: oddz. 374 (FD94), 27 V 1997 – 1 ex.; oddz. 375, 27 V 1997 – 1 ex., wszystkie leg. JG.

Jest to bardzo rzadko poławiany, borealno-górski gatunek. Notowany tylko z 5 krain.

Epuraea (Epuraea) biguttata (THUNBERG, 1784)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kościelec ad Koło (CC38), 30 IV 1997 – 3 exx., przy wyciekającym soku na *Betula* sp., leg. TM.
- Beskid Zachodni: Skawina ad Kraków (DA13), 4 VIII 1986 – 1 ex., leg. B. WIŚNIEWSKI.

Jest to gatunek znany dotychczas tylko z 4 krain. Jednak zarówno obecne stanowiska jak i podawane wcześniej (KUBISZ 1994; LASOŃ 1999, 2003) potwierdzają jego szerokie rozsiedlenie w kraju.

Epuraea (Epuraea) boreella (ZETTERSTEDT, 1828)

- Beskid Zachodni: Babiogórski P.N., oddz.145 (CV99), 29 V 1999 – 2 exx.; rez. „Na Policy” (DV09), 21 V 1998 – 4 exx., pod korą *Picea abies* (L.) KARST., wszystkie leg. SS.

Gatunek borealno-górski, w Polsce rzadko poławiany. Podawany z 7 krain.

Epuraea (Epuraea) fageticola (AUDISIO, 1991)

[= *castanea* DUFTSCHMIDT, 1825]

- Bieszczady: Mików (EV85), 14 VII 1999 – 1 ex., z huby na *Fagus sylvatica* L.
- Gatunek ten zaliczany jest do wielkich rzadkości. Znany jedynie z 3 krain w południowej części kraju.

Epuraea (Epuraea) guttata (OLIVIER, 1811)

- Puszcza Białowieska: oddz. 374, 6 VI 2000 – 2 exx., leg. JG; oddz. 495, 22 VII 2000, 1 ex., w wyciekającym soku z *Quercus* sp., leg. RR.
Dość rzadko znajdowany, znany z 9 krain.

Epuraea (Epuraea) marseuli REITTER, 1872

- Bieszczady: Mików, 25 VII 1999 – 1 ex., w locie.
- Tatry: Tatrzański P.N., 15 VI 1991 – 1 ex., leg. A. MELKE.
Jest to jeden z najbardziej pospolitych gatunków *Nitidulidae*. Poławiano go już w 18 krainach.

Epuraea (Epuraea) muehli REITTER, 1908

- Nizina Mazowiecka: Wilga (EC24), 2 VII 1992 – 1 ex., leg. JS.
- Puszcza Białowieska: oddz. 374, 27 V 1997 – 2 exx.; oddz. 454, 10 VI 1997 – 6 exx., 20 VI 1997 – 2 exx., wszystkie leg. JG.

Bardzo rzadki gatunek o niedostatecznie poznanym rozsiedleniu. Dotychczas notowany ze Słowacji, Słowenii, Niemiec, Włoch, Norwegii, Danii, Szwecji, Finlandii i Rosji. Wszędzie poza Skandynawią i Syberią poławiany sporadycznie na rozproszonych stanowiskach. Z Polski wykazywany ogólnikowo na początku ubiegłego stulecia z Tatr, jak się okazało na podstawie stanowiska leżącego po stronie słowackiej (BURAKOWSKI i in. 1986). Gatunek związany ze świerkiem pospolitym *Picea abies* (L.) KARST. i jodłą pospolitą *Abies alba* MILL. Poławiany był na różnych fragmentach tychże drzew zasiedlonych przez ksylofagi głównie z rodzin *Cerambycidae* i *Scolytidae*.

Epuraea (Epuraea) neglecta (HEER, 1841)

- Nizina Mazowiecka: Wilga, 21 VIII 1992 – 1 ex., leg. JS.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Dzierawy ad Koło (CC38), 24 V 1997 – 1 ex., leg. TM.
Chociaż znany z 13 krain to jednak poławiany dość rzadko.

Epuraea (Epuraea) pallescens (STEPHENS, 1832)

- Bieszczady: Mików, 16 VII 1998 – 3 exx., 27 VII 1999 – 1 ex., wszystkie złowione w locie.
Pospolity gatunek podawany z 17 krain.

Epuraea (Epuraea) rufomarginata (STEPHENS, 1830)

- Puszcza Białowieska: Podcerkwy (FD83), 24 IX 1998 – 1 ex., na sęgu *Picea abies*.

Rzadki gatunek, znany z rozproszonych stanowisk w 11 krainach.

Epuraea (Epuraea) terminalis (MANNERHEIM, 1843)

- Bieszczady: Maniów (EV85), 13 VII 1998 – 12 exx., pod korą *Picea abies*; Mików, 8 VIII 1997 – 1 ex., na *Filipendula ulmaria* (L.) MAXIM., 13 VII 1998 – 2 exx., pod korą *Pinus sylvestris* L., 16 VII 1998 – 2 exx., w locie, 30 VII 1999 – 1 ex., w locie; Wola Michowa (EV85), 26 VII 1999 – 3 exx., pod korą *Abies alba*.
- Beskid Zachodni: Gorczański P.N., Dolina Kamienicy (DV49), 10 VI 1994 – 1 ex., leg. Sz. CZERWIŃSKI.
- Nizina Mazowiecka: Wilga, 2 VII 1992 – 1 ex., leg. JS.

Jeden z najczęściej poławianych gatunków z rodzaju *Epuraea* ERICHSON; znany z 15 krain.

Epuraea (Epuraea) unicolor (OLIVIER, 1790)

- Bieszczady: Mików, 8 VIII 1997 – 1 ex., na *Filipendula ulmaria*.

Jeden z pospolitszych gatunków, znany z 18 krain.

Epuraea (Epuraea) variegata (HERBST, 1793)

- Roztocze: Roztoczański P.N., Bukowa Góra (FB30), 7 VII 1999 – 5 exx., leg. SS.

Gatunek pospolity, podawany z 15 krain.

Meligethes bidens BRISOUT, 1863

- Bieszczady: Mików, 10 VII 1998 – 1 ex., na *Knautia arvensis* (L.).
- Wyżyna Lubelska: ad Polichna (EB93), 24 VII 1999 – 1 ex., na *Brassicaceae*; Mosty (FB83), 24 VII 1999 – 1 ex., na *Calamintha vulgaris* (L.).

Rzadko i pojedynczo poławiany gatunek, znany z rozproszonych stanowisk w 11 krainach.

Meligethes brunnicornis STURM, 1845

- Bieszczady: Mików, 15 VII 1998 – 1 ex., na *Stachys* sp., 16 VII 1998 – 1 ex., na *Echium vulgare* L.

Dość rzadko poławiany, wykazany z 10 krain.

Meligethes carinulatus FÖRSTER, 1849

- Beskid Zachodni: Białka - Maryniaki (DA00), VI 1999 – 1 ex., leg. SS.
W Polsce występuje prawdopodobnie na całym obszarze, ale znany jest na razie jedynie z 9 krain.

Meligethes denticulatus (HEER, 1841)

- Beskid Zachodni: Gorczański P.N., Dolina Kamienicy, 10 VI 1994 – 1 ex., leg. Sz. CZERWIŃSKI.
– Pojezierze Mazurskie: Nowa Wieś Ełcka (EE85), 15 V 1998 – 2 exx., na *Taraxacum officinale* WEB. (WIGG.); Puszcza Borecka, ad Lipowa Góra, 27 VII 1997 – 1 ex., leg. JG.
Jeden z częściej poławianych gatunków. Podawany z 15 krain.

Meligethes flavimanus STEPHENS, 1830

- Pojezierze Pomorskie: rez. „Bielinek“ (VU46), 10 VI 1999 – 1 ex., leg. JG.
Gatunek ten należy do wielkich rzadkości. Większość danych z Polski pochodzi z końca XIX i początków XX wieku. Znany z 5 południowych krain.

Meligethes pedicularius (GYLLENHAL, 1808)

- Kotlina Nowotarska: Gliczarów Górny (DV36), 23 VII 2001 – 3 exx., na *Lamiaceae*.
W Polsce jest jednym z najpospolitszych gatunków, podawanym z 18 krain.

Meligethes matronalis AUDISIO et SPORNRAFT, 1990

- Beskid Zachodni: rez. „Na Policy”, 21 V 1998 – 1 ex., na *Lunaria rediviva* L., leg. SS., det. J. JELINEK.
Stosunkowo niedawno opisany gatunek (AUDISIO, SPORNRAFT 1990). Znany dotychczas z nielicznych stanowisk, z Hiszpanii, Francji, Szwajcarii, Włoch, Węgier, Słowenii, Chorwacji i Turcji. Jako roślina żywicielska podawany jest wieczornik damski *Hesperis matronalis* L. (AUDISIO 1993). Gatunek bardzo podobny do *Meligethes subaeneus* STURM, od którego różni się przede wszystkim bardziej wypukłym przedpleczem i mocniej wydłużonymi pokrywami. Poza tym przestrzenie między punktami na pokrywach są u *M. matronalis* przeważnie bardziej błyszczące, z mniej wyraźną mikrorzeźbą. Gatunek nowy dla fauny Polski.

Meligethes morosus ERICHSON, 1845

- Bieszczady: Mików, 3 VIII 1997 – 4 exx., na *Lamium album* L., 25 VII 1999 – 2 exx., na *Stachys palustris* L.; Wola Michowa, 27 VII 1999 – 1 ex., na *L. album*.

Gatunek ten prawdopodobnie zasiedla cały kraj, jednak znany jest dotąd tylko z 9 krain.

Meligethes planiusculus (HEER, 1841)

- Pojezierze Pomorskie: rez. „Bielinek”, 10 VI 1999 – 2 exx., leg. JG.
Dość rzadko zbierany gatunek, znany z 8 krain.

Meligethes ruficornis (MARSHAM, 1802)

- Wyżyna Lubelska: ad Polichna, 24 VII 1999 – 1 ex., na *Apiaceae*.

Jeden z najpospolitszych i najliczniej poławianych przeze mnie gatunków. Z całą pewnością rozsiedlony jest na terenie całego kraju, ale dotychczas wykazany tylko z 10 krain.

Meligethes subaeneus STURM, 1845

- Nizina Mazowiecka: Wilga, 16 VIII 1993 – 1 ex., leg. JS.
- Wyżyna Lubelska: ad Polichna, 24 VII 1999 – 1 ex., na *Apiaceae*.
Pospolity gatunek, podawany z 12 krain.

Meligethes symhyti (HEER, 1841)

- Pojezierze Pomorskie: rez. „Bielinek”, 10 VI 1999 – 2 exx., leg. JG.
Dość pospolity gatunek, znany z 14 krain.

Meligethes tristis STURM, 1845

- Pojezierze Pomorskie: Niemieńsko ad Drawno (WU59), 17 VII 2000 – 1 ex.; rez. „Bielinek”, 10 VI 1999 – 2 exx., leg. JG.
Bardzo często poławiany gatunek, ale dotychczas wykazany z 11 krain.

Omosita colon (LINNAEUS, 1758)

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński (EF60), 7 IV 1985 – 1 ex., leg. TM.
Gatunek poławiany dość często, znany z 17 krain.

Nitidula bipunctata (LINNAEUS, 1758)

- Nizina Mazowiecka: Szumin ad Łochów (ED33), 9 IV 1991 – 1 ex., leg. TM; Wilga, 29 IV 1992 – 1 ex., leg. JS.

W Polsce szeroko rozmieszczony jednak zbierany raczej rzadko. Wykazany z 14 krain.

Soronia grisea (LINNAEUS, 1758)

- Bieszczady: Mików, 3 VIII 1997 – 1 ex., w locie.
Pospolity gatunek, znany z 20 krain.

Ipidia binotata REITTER, 1875

- Bieszczady: ad Muczne (FV24), 2 V 1995, 5 exx., leg. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA.

W ostatnich latach dość często poławiany, wykazany z 15 krain.

Cyllodes ater (HERBST, 1792)

- Roztocze: Roztoczański P.N., „Bukowa Góra”, 7 VII 1999 – 4 ex., leg. SS.
Dość rzadki chrząszcz, znany dotychczas z 9 krain.

Cychramus luteus (FABRICIUS, 1787)

- Beskid Zachodni: Gorczański P.N., Dolina Kamienicy, 10 VI 1994 – 3 exx., leg. Sz. CZERWIŃSKI.
- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 14 VII 1985 – 2 exx., leg. TM.
Jedna z najpospolitszych i najliczniej zbieranych łyszczynek, jednak dotychczas stwierdzona tylko w 13 krainach.

Cryptarcha strigata (FABRICIUS, 1787)

- Nizina Mazowiecka: Wilga, 24 VII 1992 – 1 ex., 4 IV 1992 – 1 ex., 22 VIII 1993 – 1 ex., wszystkie leg. JS.
Gatunek zbierany raczej rzadko, znany dotąd z 14 krain.

Glischrochilus quadrisignatus (SAY, 1835)

- Nizina Mazowiecka: Wilga, 22 VIII 1993 – 1 ex., leg. JS.
Jest to kolejna, już 5 kraina, w której stwierdzono ten bardzo ekspansywny gatunek.

Pityophagus ferrugineus (LINNAEUS, 1761)

- Tątry: Dolina Strążyska, 16 VI 1991 – 1 ex., leg. A. MELKE.
Dość często poławiany gatunek. Wykazany z 16 krain.

SUMMARY

The paper presents distribution data on 36 species of sap beetles in Poland. Among them *Eपुरaea muehli* REITT. collected in Wilga (Mazowiecka Lowland) and Białowieża Primeval Forest, as well as *Meligethes matronalis* AUDISIO et SPORNRAFT collected in reserve „Na Policy” (Western Beskid Mts.) are recorded for the first time from Poland. The paper gives new localities of some species of *Nitidulidae* from the following zoogeographical regions: Białowieża Primeval Forest (3 species), Bieszczady Mts. (9), Nowotarska Dale (2), Kraków-Wieluń Upland (1), Lublin Upland (3), Mazowian Lowland (7), Mazurian Lakeland (4), Pomeranian Lakeland (3), Roztocze (2), Western Beskid Mts. (5), Wielkopolska-Kujawy Lowland (2), and Tatra Mts. (2).

PIŚMIENICTWO

- AUDISIO P. 1993: *Coleoptera Nitidulidae – Kateretidae*. Fauna D'Italia. Edizioni Calderini, Bologna. 971 ss.
- AUDISIO P., SPORNRAFT K. 1990: Taxonomie, Ökologie und Verbreitung von *Meligethes coracinus* auctt. mit Beschreibung einer neuen Art (*Coleoptera: Nitidulidae*). NachrBl. bay-er. Ent., **39** (3): 70-75.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1986: Chrząszcze *Coleoptera – Cucujo-idea*, cz. 1. Kat. Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **12**: 1-266.
- KUBISZ D. 1994: Materiały do znajomości rozszedlenia w Polsce niektórych gatunków *Nitidulidae* (*Coleoptera*). Acta ent. sil., **2** (2): 45.
- LASOŃ A. 1999: Nowe stanowiska polskich *Kateretidae* i *Nitidulidae* (*Coleoptera*). Wiad. entomol., **17** (3-4): 169-173.
- LASOŃ A. 2003: *Meligethes jelineki* AUDISIO, 1976 – nowy dla fauny Polski gatunek chrząszcza oraz nowe dane o rozszedleniu przedstawicieli rodziny *Nitidulidae* (*Coleoptera*) na Podlasiu. Wiad. entomol., **21** (4) [2002]: 205-212.

Trzy gatunki *Malthininae* (Coleoptera: Cantharidae) – nowe dla fauny Polski

Three species *Malthininae* (Coleoptera: Cantharidae)
new to the fauna of Poland

ANTONI KUŚKA¹, KRZYSZTOF WERSTAK², JACEK CHOBOTOW³

¹Zakład Biologii i Ekologii AWF, ul. Raciborska 1, 40-510 Katowice

²Akademia Świętokrzyska, Zakład Ekologii, ul. Świętokrzyska 15, 25-406 Kielce

³Zakład Zoologii Instytutu Biologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin

ABSTRACT: Three species of *Malthininae* beetles are recorded for the first time from Poland. *Malthinus moraviensis* ŠVIHLA, 1997 is known from a few localities in South-Western Poland and Western Ukraine; *Malthinus turcicus* PIC, 1899 was discovered in Pieniny Mts and Ojców National Park, and *Malthodes lucernensis* WITTMER, 1981 is known in Poland only from Stożek Mt in Beskid Śląski Mts (Western Beskid Mts).

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Cantharidae*, *Malthininae*, *Malthinus moraviensis*, *Malthinus turcicus*, *Malthodes lucernensis*, new records, Poland.

Podrodzina *Malthininae* według danych MROCZKOWSKIEGO i STEFAŃSKIEJ (1991) jest reprezentowana w granicach Polski przez 32 gatunki. Od czasu opublikowania wykazu odkryto i opublikowano nowe dla fauny Polski: *Malthodes caudatus* WEISE (BURAKOWSKI, KUŚKA 1992) i *Malthodes holdhausi* KASZAB (KUŚKA 1994). Poniżej podajemy stanowiska i krótkie opisy trzech nowych dla Polski gatunków, z których dwa zostały niedawno opisane w trudno dostępnych w Polsce czasopismach. Chrzęszcze oznaczył A. KUŚKA.

Dziękujemy dr V. ŠVIHLI z Muzeum Przyrodniczego w Pradze za oznaczenie okazu *Malthinus moravicus* i udostępnienie opisu gatunku.

Malthinus moravicus ŠVIHLA, 1997

Gatunek opisany na podstawie 3 samców z południowych Moraw, samica nieopisana (ŠVIHLA 1997). W zbiorze pierwszego z autorów stwierdzono okazy tego gatunku z następujących miejscowości (przed nazwami miejscowości podano oznaczenia kwadratów siatki UTM 10×10 km):

- Śląsk Dolny: YR08 Głogówek, 12 VI 1999, 1♂, leg. A. KUŚKA, det. V. ŠVIHLA, złowiony w runie grądowym w parku przypałacowym;
- Śląsk Górny: CA23 Jastrzębie Zdrój, 20 VI 1989, 1♂, 2♀, leg. A. KUŚKA, w parku zdrojowym w wilgotnym jarze w zbiorowisku lasu grądowego z *Mercurialis perennis* L. i *Ranunculus lanuginosus* L. w runie; CA16 Rudy, 1 VII 1992, 1♀, leg. Anna KUŚKA-CIBA, w parku przypałacowym w runie lasu grądowego z *Allium ursinum* L.;
- Beskid Zachodni: CA40 Ustroń, 15 VII 1996, 1♀, leg. T. GAZUREK;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT29 Puszczykowo, 3 VII 1987, 1♀, leg. P. STACHOWIAK;
- Wyżyna Lubelska: FB13 Tarnawa Duża, 9 VII 1987, 1♂, leg. J. CHOBOTOW, w runie lasu bukowego z żywcem *Dentaria glandulosa* W. K.;
- Nizina Sandomierska: FA16 Rudka koło Sieniawy, 3 VII 1998, 1♂, w grądzie (coll. J. CHOBOTOW) (Fot. 1, 2);
- Roztocze: FB30 Zwierzyniec, Tartaczna Góra, 6 VII 1990, 1♂ i 1♀, w świetlistym grądzie, leg. A. KUŚKA. Oba te okazy opublikowano pod nazwą *Malthinus fasciatus* OL. (KUŚKA, CHOBOTOW 1996).

W zbiorach Muzeum Przyrodniczego Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie znajdują się dalsze okazy tego gatunku:

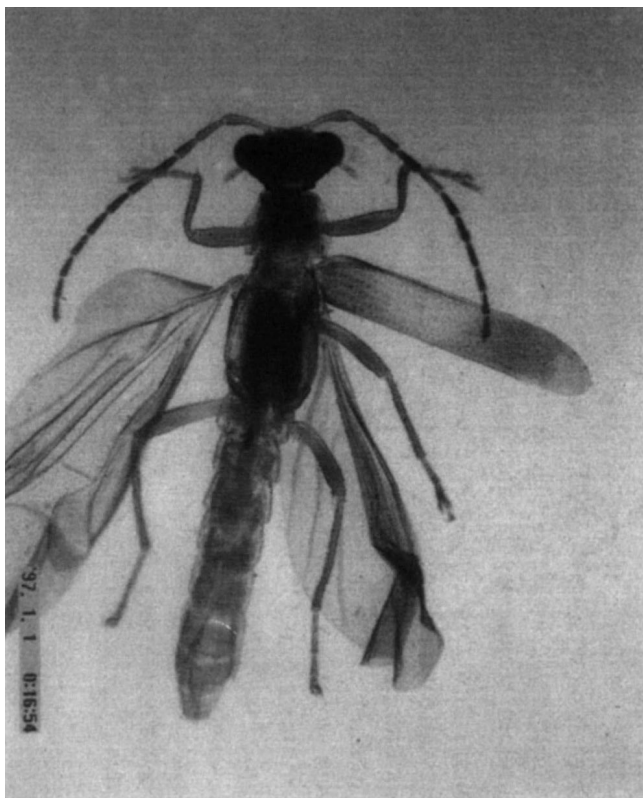
- Beskid Wschodni: FA21 okolice Przemyśla (zbiór T. TRELLI z lat 1913–1939), 3♂♂ i 3♀♀, oznaczone jako *Malthinus fasciatus* OL.

Tamże znajdują się okazy z terenów obecnej Ukrainy Zachodniej: Tarnopol, 1♀, leg. M. RYBIŃSKI (zbiór z lat 1884–1904), oznaczony jako *Malthinus fasciatus* OL.; Ostape [Ostapie], na wschód od Tarnopola, 1♂ i 1♀, leg. S. STOBIECKI, oznaczone jako *Malthinus glabellus* KIES.

W zbiorach Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego, w kolekcji SCHOLZA, znajduje się okaz ♀ z Legnicy (WS89) oznaczony jako *Malthinus fasciatus* OL.

Gatunek ten należy do grupy *Malthinus seriepunctatus* KIES., ma pokrywy z rzędami punktów, a tylna goleń samca jest prosta, nie rozszerzona ani wygięta.

Samiec. Długość 3,5–3,8 mm, tylna część głowy, prawie od nasady czułków brunatnoczarna, głęboko, szorstko punktowana. Dwa nasadowe człony czułków jasnobrunatne, trzeci przyciemniony, dalsze czarne. Przedplecze

1

2

Fot. 1–2. *Malthinus moravicus* ŠVIHLA (samiec): 1 – pokrój ciała, 2 – aparat kopulacyjny od strony brzusznej (fot. J. CHOBOTOW).
Phot. 1–2. *Malthinus moravicus* ŠVIHLA (male): 1 – general habitus, 2 – genitalia (ventral view) (phot. J. CHOBOTOW).

szerokie, boczne krawędzie z wąskim żółtobrunatnym pasem, w kierunku środka mocno ciemniejące i tam prawie czarne. Tarczka czarna. Pokrywy jasnobrunatne, przyciemnienie u nasady pokryw w kształcie trójkąta, którego wierzchołek prawie sięga środka pokryw, tylna część pokryw z przyciemnionym poprzecznym pasem, końce pokryw siarkowożółte. Ostroga na końcu przedniej голени bardzo długa, nieznacznie przekracza połowę długości pierwszego członu stóp.

Samica. (opis na podstawie okazów z Polski). Przeciętnie większa od samca, długość 3,8–4,0 mm. Rozkład plam na ciele jak u samców, ale ubarwienie nieco ciemniejsze i na przedpleczu ciemne plamy rozleglejsze. Drugi człon czułków trochę dłuższy od trzeciego, ostroga na przedniej голени podobnie długa jak u samców.

Oznaczanie okazów na podstawie klucza WITTMERA (1979) doprowadza do gatunku *Malthinus fasciatus* OL., od którego ma się różnić przede wszystkim budową aparatu kopulacyjnego. Według W. ŠVIHLI (informacja listowna) dane dotyczące występowania *M. fasciatus* w Czechach i na Słowacji (ŠVIHLA 1993) są oparte o samice oznaczone na podstawie klucza WITTMERA z 1979 r.

Malthinus turcicus PIC, 1899

– Pieniny: DV57 Facimiech, do pułapki Moericke’a, w latach 1996–1999, leg. K. WERSTAK. Samce, 18 exx., stwierdzone w pułapkach w terminach od 20 VI do 23 VII; samice, 16 exx., od 20 VI do 6 VIII. Pułapki wisiały na różnych drzewach na wysokości 3–20 m. Wszystkie osobniki tego gatunku złowiono wyłącznie w zbiorowisku ciepłolubnej jedliny rosnącej na południowo wschodnim stoku góry Facimiech na wysokości 500–600 m n.p.m.

Niżej podajemy dość dokładny opis tego stanowiska, ponieważ w tym samym czasie prowadzono odłowy owadów także w zbiorowisku buczyny ciepłolubnej na południowym stoku Trzech Koron, w buczynie karpackiej na północno wschodnim stoku Ociemnego, w reliktowych laskach sosnowych na południowym stoku Macelowej i w zaroślach kserotermicznych na południowo zachodnim stoku Cisowca. Jedynym zbiorowiskiem roślinnym, w którym łowiono *Malthinus turcicus* jest jedlina ciepłolubna. Gatunkiem panującym na stoku góry Facimiech jest jodła, licznie występuje też buk, w niewielkiej domieszce świerk. W warstwie krzewów rośnie suchodrzew i leszczyzna. Runo dość zwarte, pokrywa około 80% powierzchni dna lasu. Panuje tu turzyca biała, szaflwia lekarska, perłówka zwisła, szczyr trwały i starzec gajowy.

Od pozostałych gatunków tego rodzaju, *Malthinus turcicus* różni się budową aparatu kopulacyjnego (WITTMER 1974, 1979). Śródprącie u tego gatunku jest mocno wydłużone, szpiczaste i zwinięte w kierunku brzuszonym, co jest szczególnie dobrze widoczne przy obserwacji aparatu kopulacyjnego z boku. Czarny, podłużny pas na środku przedplecza ma brzegi prawie równoległe i jest ostro odgraniczony od jasnych, podobnie szerokich pasów bocznych.

Do gatunku tego należą także okazy złowione:

- Wyżyna Krakowsko-Częstochowska: DA16 Ojców, na zboczu Góry Koronnej, 11 VII 1966, leg. J. PAWŁOWSKI – podane jako *M. glabellus* KIESENWETTER (PAWŁOWSKI i in. 1994) i dalsze 3 okazy złowione w tym samym miejscu 4 VII 2003, leg. A. KUŚKA.

Malthodes lucernensis WITTMER, 1981

- Beskid Zachodni: Beskid Śląski, CV49 Wiśla, stoki góry Stożek, 2 VI 1983 – 1♂, 12 VI 1994 – 1♂ i 2♀♀ bardzo prawdopodobnie należące do tego gatunku, 12 VI 2002 – 2♂♂, leg. A. KUŚKA. Wszystkie okazy złowione czerpakiem w ziołoroślach nad potokiem w borze świerkowym.

Gatunek niedawno opisany ze Szwajcarii na podstawie kilku okazów złowionych na torfowisku (WITTMER 1981; LOHSE, LUCHT 1992). Ostatnio odkryty także w północnych Morawach w Czechach (informacja listowna od dr. V. ŠVIHLI). Gatunek podobny do *Malthodes maurus* CAST., od którego różni się przede wszystkim szerokim łopatkowatym zakończeniem ostatniego sternitu. Także w budowie aparatu kopulacyjnego można zaobserwować drobne różnice: kolec u nasady laterofizy jest wyraźnie większy i szerszy u nasady niż u *M. maurus*. Dwie samice złowione w tym samym czasie i tym samym miejscu, różnią się dość znacznie od samców, choć najprawdopodobniej należą do omawianego gatunku (są one praktycznie nieodróżnialne od samic *M. maurus*).

SUMMARY

The paper presents the records of three species of *Malthininae* (*Coleoptera*, *Cantharidae*) new to the Polish fauna. *Malthinus moraviensis* ŠVIHLA was found on a few localities in Southern Poland and in Poznań region. There are also some specimens of the species from Western Ukraine in the collection of Institute of Systematics and Evolution of Animals, PAS (Kraków). Females, unknown up to the present, are very similar to males and are only a little bigger. *Malthinus turcicus* PIC was found in Pieniny Mts (on Facimiech Mt), and in Ojców National Park; all specimens were collected in fir forests. Females are of the same colour as males and are only a little bigger. *Malthodes lucernensis* WITTMER was collected in Beskid Śląski Mts in a herb community on a river bank in spruce forest.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., KUŚKA A. 1992: Studien an der Biologie, Ökologie und Verbreitung der Weichkäfer in Polen (*Coleoptera, Cantharidae*). Pol. Pismo ent., **61**: 97-118.
- KUŚKA A. 1994: Materiały do znajomości omomiłków *Coleoptera, Cantharidae* Puszczy Białowieskiej. Parki nar. Rez. Przyr., **13**, 3: 51-55.
- KUŚKA A., CHOBOTOW J. 1996: Omomiłkowate (*Cantharidae, Coleoptera*) Roztocza. Fragm. faun., **39**, 5: 43-59.
- LHOSE G. A., LUCHT W. H., 1992: Familie: Cantharidae. [W:] Die Käfer Mitteleuropas, 2. Supplementband. Goecke & Evers Verlag, Krefeld: 12-15.
- MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1991: *Coleoptera* – Chrząszcze. [W:] RAZOWSKI J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, **3**. Krakowskie Wydawnictwo Zoologiczne, Kraków: 7-197.
- PAWŁOWSKI J., MAZUR M., MEYNARSKI J. K., STEBNICKA Z., SZEPTYCKI A., SZYMCZAKOWSKI W. 1994: Chrząszcze (*Coleoptera*) Ojcowskiego Parku Narodowego i terenów ościennych. Ojcowski Park Narodowy, Muzeum im. Prof. Władysława Szafera, Ojców. 247 ss.
- ŠVIHLA V. 1997: *Malthinus moravicus* sp. n. (*Coleoptera: Cantharidae*) – surprising discovery of new species in Central Europe. Klapalekiana, **33**: 101-102.
- ŠVIHLA W. 1993: *Cantharidae*. [W:] JELINEK J. (red.): Check-list of Czechoslovak Insects IV (*Coleoptera*). Folia Heyrovskyana, Suppl. 1, Praha. 172 ss.
- WITTMER W. 1974: Zur Kenntnis des Gattung *Malthinus* LATR. II (*Col. Cantharidae*). Ent. Arb. Mus. Frey, **25**: 358-427.
- WITTMER W. 1979: *Malthininae*. [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LHOSE G. A. (red.): Die Käfer Mitteleuropas, Band **6**. Goecke & Evers Verlag, Krefeld: 40-51.
- WITTMER W. 1981: Eine neue *Malthodes*-Art aus der Schweiz (*Coleoptera, Cantharidae*). Ent. Berichte, Luzern, **6**: 95-97.

Zjawisko rójki u *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE, 1777)
i *Notaris granulipennis* TOURNIER, 1874
(Coleoptera: Curculionidae)

The swarming in *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE, 1777) and *Notaris granulipennis* TOURNIER, 1874 (Coleoptera: Curculionidae)

MAREK WANAT

Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław
e-mail: wanatm@biol.uni.wroc.pl

ABSTRACT: The phenomenon considered to be a kind of swarming was observed in eastern Poland in two unrelated weevil species: a dryophthorine *Sphenophorus striatopunctatus*, and erirhinine *Notaris granulipennis*. Like in many *Cleoninae*, both were observed to aggregate and mate in sandy areas, far from places where they could develop.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Curculionidae*, *Sphenophorus striatopunctatus*, *Notaris granulipennis*, behaviour, new records, E Poland.

Należący do podrodziny *Dryophthorinae* (w niektórych systemach klasyfikacyjnych mającej nawet status rodziny) *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE) był dotąd ryjkowcem bardzo rzadko spotykanym w Polsce, po wojnie stwierdzonym zaledwie kilkakrotnie: we Wrocławiu (15 IV 1948, 1 ex., leg. J. ZŁOTORZYCKI, coll. MW), okolicach Pińczowa, Tarnowa, w Bieszczadach i ostatnio w Beskidzie Niskim (SMRECZYŃSKI 1972; BURAKOWSKI i in. 1995; KONWERSKI, SIENKIEWICZ 2002). Gatunek ten napotkałem podczas swoich badań terenowych w dolinie Bugu:

– Zalewsze (FC74) ad Kodeń, 16 V 2002, 17 exx.

Jest to jego pierwsze stwierdzenie na Podlasiu i najdalej wysunięte na północ stanowisko w całym zasięgu.

Tak w Polsce, jak i w innych krajach środkowoeuropejskich ryjkowiec ten znajduje się przede wszystkim na suchych murawach, wydmach, polnych drogach i podobnego typu suchych środowiskach. Stoi to w wyraźnej sprzeczności z wielokrotnie cytowanymi i opartymi na hodowli informacjami SCHERFA (1964) o jego rozwoju na trawach rosnących na wilgotnych łąkach lub wręcz brzegach wód, takich jak tymotka łąkowa *Phleum pratense* L. czy oczeret jeziorny *Schoenoplectus lacustris* (L.) PALLA (m.in. SMRECZYŃSKI 1972; KOCH 1992; BURAKOWSKI i in. 1995). Należy jednak odnotować, że KOCH (1992) określając element ekologiczny reprezentowany przez tego ryjkowca, zaliczył go do gatunków kserotermofilnych.

W Zalewszu obserwowano w sumie co najmniej kilkadziesiąt osobników *S. striatopunctatus* w rozległym wyrobisku kopalni piasku, przy czym ogromna większość z nich skupiona była na fragmencie starej drogi wchodzącej do wyrobiska o powierzchni zaledwie kilkunastu m², a tylko pojedyncze osobniki znajdowano w innych rejonach wyrobiska – w dołach poeksploatacyjnych. Chrząszcze łączyły po piasku, liczne kopulowały siedząc u podstawy ledwo wystających z piasku źdźbeł niezidentyfikowanych traw, wyglądających na jakiś pospolity gatunek *Poa* sp. lub *Festuca* sp. Letnia kontrola tego miejsca wykazała niemal zupełny brak przyrostu traw, które w takiej postaci i ilości nie mogłyby stanowić bazy pokarmowej dla larw tego stosunkowo dużego ryjkowca (żadnej larwy wtedy nie znaleziono, podobnie jak imagines). Wygląda zatem, że ryjkowce te odbywały w tym miejscu jedynie wiosenną rójkę, czyli zlot w celu odbycia kopulacji, po którym samice udały się na poszukiwania miejsc i roślin bardziej odpowiednich do złożenia jaj. W podobnych okolicznościach wielokrotnie obserwowałem ten gatunek w maju 1995 r. w południowo-wschodniej Słowacji, gdzie występował on miejscami licznie na piaszczystych lub lessowych drogach, nawet zupełnie pozbawionych roślinności. Tu jednak udało się zaobserwować również składanie jaj przez samice do podstawy sporej kępy niezidentyfikowanego gatunku trawy (prawdopodobnie *Festuca* sp.) rosnącej na poboczu drogi na gołym piasku. Także SMRECZYŃSKI (1972) przytacza informację o obserwacjach tego gatunku na perzu *Agropyron repens* (L.) P. BEAUV. na terenach byłego Związku Radzieckiego. Pozostaje niejasne, czy *S. striatopunctatus* odznacza się tak dużą tolerancją warunków ekologicznych i gatunków traw, na których następuje rozwój larwalny, czy też wcześniejsze doniesienia o jego rozwoju na nadwodnych trawach, zwłaszcza na *Schoenoplectus lacustris*, były błędne lub odnosiły

się do jednego z pozostałych europejskich gatunków rodzaju. Zarówno *Sphenophorus piceus* (PALL.), jak i *S. abbreviatus* (FABR.), sklasyfikowane zostały bowiem przez KOCHA (1992) jako gatunki higrofilne, związane z piaszczystymi brzegami wód.

Opisane wyżej zjawisko odbywania rójki w środowisku odmiennym od tego, w którym następuje składanie jaj i rozwój larwalny, przypuszczalnie nie jest odosobnione u ryjkowców. Wśród gatunków higrofilnych podobne zachowanie cechuje należącego do innej podrodziny – *Eirirhininae* (także uznawanej za odrębną rodzinę ryjkowców przez niektórych autorów) – *Notaris granulipennis* TOURN., który był przeze mnie obserwowany m.in. na piaszczystej drodze biegnącej na skraju suchego boru sosnowego w pobliżu doliny Biebrzy (Podlasie: Biebrzański P. N., Budy (FE01), 21 VI 2001, 6 exx.). Ze względu na panujące w tym okresie upały i południową porę dnia, osobniki te były już martwe lub dogorywały wskutek szoku termicznego. Wcześniej wielokrotne obserwacje osobników tego gatunku łączących po piaszczystych drogach borów Puszczy Kampinoskiej (Łomna i Palmiry, VI 1990) (WANAT, w: BURAKOWSKI i in. 1995) poczynił A. JADWISZCZAK (inf. ustna).

Dobrze znane zbieraczom ryjkowców są również zwyczaje wielu gatunków z podrodziny *Cleoninae*, które pomijając pułapki w postaci dołów po wybranym piasku, najłatwiej zbiera się na drogach biegnących przez środowiska ich występowania. W przeciwieństwie do dwóch poprzednich gatunków, w tym wypadku nie można jednak mówić o odmienności środowiska, w którym odbywa się rójka, a jedynie o aktywnym wyszukiwaniu przez chrząszcze i gromadzeniu się w miejscach eksponowanych i pozbawionych roślinności w celu łatwiejszego znalezienia partnera.

SUMMARY

The phenomenon considered to be a kind of swarming was observed in a dryophthorine weevil *Sphenophorus striatopunctatus* (GOEZE), found for the first time in Podlasie region (Eastern Poland; a gravel-pit in Zalewsze near Kodeń, the river Bug valley). In mid-May, 2002 the weevils aggregated and mated on a very small sandy area, with no grasses suitable for oviposition and larval development. The locality was later controlled by the end of July, and neither grasses inhabited by larvae, nor adult beetles were found. The same phenomenon is supposed to occur in the erirrhine *Notaris granulipennis* TOURN. The beetles were observed many times walking on sandy roads and paths in dry pine forests, far from any grasslands suitable for its development. Similar behavior was noticed in many species of the *Cleoninae*, but in their cases the biotop of mating and ovipositing takes place in the same places.

PIŚMIENNICTWO

- SMRECZYŃSKI S. 1972: Ryjkowce – *Curculionidae*: Podrodzina *Curculioninae*. Klucze Oznac. Owad. Pol., Warszawa, XIX, **98d**: 1-195.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1995: Chrząszcze *Coleoptera* – Ryjkowce *Curculionidae*, część 2. Kat. Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **20**: 1-310.
- KONWERSKI S., SIENKIEWICZ P. 2002: Przyczynek do poznania chrząszczy Beskidu Niskiego. Nowy Pam. Fizjogr., **1** (1): 85-88.
- SCHERF H. 1964: Die Entwicklungsstadien der mitteleuropäischen Curculioniden (Morphologie, Bionomie, Ökologie). Abh. Senckenb. Naturf. Ges., 506: 1-335.
- KOCH K. 1992: Die Käfer Mitteleuropas, Ökologie. Bd. **3**. Goecke & Evers, Krefeld. 389 ss.

Synanthedon andrenaeformis (LASPEYRES, 1801), nowy dla fauny
Polski gatunek przeziernika (*Lepidoptera: Sesiidae*)

Synanthedon andrenaeformis (LASPEYRES, 1801), a species of clearwing
moth new to the Polish fauna (*Lepidoptera: Sesiidae*)

MAREK BĄKOWSKI¹, MAREK HOŁOWIŃSKI²

¹Zakład Zoologii Systematycznej UAM, ul. Fredry 10, 61-701 Poznań

²Macoszyn Mały 46, 22-235 Hańsk

ABSTRACT: *Synanthedon andrenaeformis* (LASPEYRES, 1801) was found in South-Eastern Poland. The species is new to the Polish fauna.

KEY WORDS: *Lepidoptera*, *Sesiidae*, *Synanthedon andrenaeformis*, new record, faunistics, Poland.

Synanthedon andrenaeformis (LASP.) został uwzględniony w kluczu do oznaczania przezierników (SCHNAIDER i in. 1961) z adnotacją, że jest to gatunek, którego występowania można się spodziewać w Polsce, szczególnie w południowo-wschodniej części kraju. To przypuszczenie oparto na fakcie, że w czerwcu 1942 roku Józef SCHNAIDER zebrał w okolicach Lwowa żerowiska, z krzewu kalinie koralowej *Viburnum opulus* L., z których kilka dni później wyszły motyle, samica i samiec omawianego gatunku (SCHNAIDER 1948).

W wyniku wieloletnich poszukiwań tego gatunku w całej Polsce, stwierdzono jego obecność w okolicach Przemyśla. Wszystkie żerowiska znaleziono na kalinie koralowej – *V. opulus*.

– Przemyśl - Zielonka (UTM: FA21), 5 V 2001, żerowisko z gąsienicą; 25 V 2001 żerowisko opuścił motyl (♂).

– Krępak (FA00), 6 VI 2001, dwa opuszczone żerowiska.

- Bircza (FA00), 6 VI 2001, dwa opuszczone żerowiska.
- Rybotycze (FA10), 6 VI 2001, jedno opuszczone oraz żerowisko z pozostałościami po spasożytowanych gąsienicach.
- Krzywczce (FA11), 6 VI 2001, jedno opuszczone żerowisko.

Morfologia

SCHNAIDER i inni (1961) podają dokładny opis tego przeziernika, łącznie z barwną ilustracją imagines. Praca ta jednak nie zawiera opisu aparatów kopulacyjnych tego gatunku. Charakterystyka cech zewnętrznych gatunku łącznie z opisem budowy narządów kopulacyjnych została przedstawiona również w pracach innych autorów (LAŠTŮVKA, LAŠTŮVKA 2001; ŠPATENKA i in. 1999). W związku z powyższym dokładny opis *S. andrenaeformis* w niniejszym opracowaniu został pominięty.

Warto nadmienić jednak, że przeziernik ten cechuje się znaczną zmiennością w rozmiarach i kształcie okienka zewnętrznego na przednich skrzydłach, które może być wąskie jak u *Synanthedon flaviventris* (STGR.) bądź szerokie, dochodzące nawet do wierzchołka skrzydła. W południowej Styrii (Austria) (HAMBORG 1994) i w Dordogne (Francja) stwierdzono liczne osobniki tego gatunku o bardzo szerokim polu zewnętrznym występującym u obu płci. Na podstawie samców o tak wykształconym polu zewnętrznym, odłowionych w pułapki feromonowe we Francji, opisano nowy gatunek – *Synanthedon perigordensis* (GARREVOET et VANHOLDER, 1996). Wkrótce jednak gatunek ten został zsynonimizowany z *S. andrenaeformis* (ŠPATENKA i in. 1999).

Ubarwienie motyla jest również zmienne. Żółte obrzeżenie pierścieni na odwłoku jest czasami niewyraźne lub częściowo białe. O znacznej zmienności ubarwienia gatunku świadczy również fakt opisanego z wschodniej Turcji i Armenii podgatunku *S. andrenaeformis tenuicingulata* ŠPATENKA. Szczotka odwłokowa u obu płci tego podgatunku jest granatowoczarna, a żółte krawędzie na segmentach odwłoka są bardzo wąskie i z dużą domieszką białych łusek (ŠPATENKA 1997).

Biologia

Rośliny żywicielskie *S. andrenaeformis* to kalina hordowina *Viburnum lantana* L. i rzadziej – kalina koralowa *V. opulus* L. W Polsce kalina hordowina dziko rośnie w Tatrach Zachodnich (SZAFER i in. 1986). Krzew ten jest jednak często sadzony w parkach oraz ogrodach w całym kraju. Z kolei kalina koralowa rośnie dziko w wilgotnych lasach w całej Polsce, aczkolwiek lokalnie i pojedynczo. Jest ona również sadzona jako krzew ozdobny. Nie stwierdzono żerowisk tego przeziernika na innych gatunkach z rodzaju *Viburnum* L.

S. andrenaeformis, tak jak to jest w przypadku większości gatunków z tej rodziny, atakuje przede wszystkim rośliny stare, chore, osłabione, rosnące w miejscach nasłonecznionych.

W pierwszym roku życia gąsienica żeruje między korą a drewnem (ŠPATENKA i in. 1999). W drugim roku żeruje z reguły w rdzeniu, w części centralnej gałęzi (podobnie jak gąsienica *Synanthedon tipuliformis* CL. w rdzeniu gałązek porzeczek (SCHWARZ 1953)).

Ślady żerowania gąsienic *S. andrenaeformis* można znaleźć na pędach o różnej grubości. HAMBORG (1994) znajdował żerowiska na *V. lantana* blisko przy ziemi, w grubych łodygach i w cienkich gałązkach o średnicy od 3 mm, poniżej kwiatostanu. Najczęściej jednak na pędach o średnicy kilku centymetrów.

Żerowiska na kalinie znajdują się na różnych wysokościach, z reguły od 0,15 do 1,5 m (przy starszych krzewach czasem do 4 metrów). Średnia długość żerowiska wynosi 60 – 80 mm. Mogą się zdarzać żerowiska krótsze lub znacznie dłuższe dochodzące nawet do 180 mm (RENNWALD i in. 1993). Z reguły na jednej roślinie można znaleźć ślady obecności wielu pokoleń tego przeziernika. Niekiedy w sąsiedztwie opuszczonych żerowisk mogą znajdować się nowe żerowiska i wówczas starsze gąsienice nie tylko żerują wzdłuż rdzenia ale również w obrębie tkanek drewna (HAMBORG 1994). Opuszczone żerowiska są na tyle charakterystyczne, że są dobrym wskaźnikiem obecności tego gatunku na krzewie. Często w miejscu żerowania gąsienicy tworzą się charakterystyczne kuliste lub półkuliste zgrubienia na pędzie (SCHNAIDER 1991).

Zdarza się, że w wyniku żerowania gąsienicy, jesienią drugiego roku w części szczytowej pędu wierzchołek usycha i odpada przy najbliższym rozwidleniu gałęzi. Wówczas motyl po wyjściu z poczwarki wylatuje otworem wygryzionym w rdzeniu, otwartym dzięki odpadnięciu wierzchołka pędu. Gąsienica żeruje jednak częściej między jednym a drugim rozwidleniem gałęzi i wygryza otwór wylotowy dla motyla w drewnie blisko kory. Otwór ten ma średnicę około 7 mm i jest lekko zatykany trocinami. W maju gąsienica przepoczwarza się z głową skierowaną w dół, nie sporządzając kokonu. Jak podaje wielu autorów, odnotowano znaczną śmiertelność wśród gąsienic. Śmiertelność ta jest skutkiem znacznego spasożytowania gąsienic oraz działalnością drapieżników, głównie ptaków (SCHNAIDER 1948; RENNWALD i in. 1993).

Pojaw motyli rozpoczyna się pod koniec maja i trwa do lipca. Jak wykazały badania terenowe, polegające między innymi na odłowieniu samców przy pomocy feromonów płciowych, szczyt aktywności imagines przypada na przełom czerwca i lipca.

Rozsiedlenie

S. andrenaeformis jest szeroko rozsiedlony w środkowej, zachodniej i południowej Europie, znany jest również z południowych rejonów Wielkiej Brytanii, z Turcji, Armenii, południowego Uralu i zachodniego Kazachstanu (ŠPATENKA i in. 1999). W ostatnim czasie odnotowano ten gatunek w centralnej i południowej Szwecji (TORSTENIUS, LINDMARK 2000). Prawdopodobnie został on tam zawleczony z krzewami *V. lantana*, hodowanymi powszechnie w przydomowych ogródkach jako roślina ozdobna.

U naszych południowych sąsiadów, najbliżej granicy z Polską, omawiany gatunek występuje na Morawach w okolicach miejscowości Velka Bystrica oraz na Słowacji w okolicach Lúcky i Motycky (Nizke Tatry) (Z. LAŠTŮVKA inf. ustna). Istnieje duże prawdopodobieństwo znalezienia tego motyla w wielu innych miejscach szczególnie w południowo-wschodniej oraz w południowej części Polski, ale nie tylko, gdyż podstawowa roślina żywicielska tego przeziernika – *V. lantana* jest uprawiana w całym kraju.

Podziękowania

Składamy serdeczne podziękowania za pomoc w badaniach terenowych Panom: Pawłowi CHMIELCOWI, Adamowi GÓRNICKIEMU, Krzysztofowi PAŁCE i Szczepanowi ZIARKO. Panu Prof. Zdenkovi LAŠTŮVCE (Brno) dziękujemy za informacje o rozmieszczeniu *S. andrenaeformis* w Czechach i na Słowacji.

SUMMARY

Synanthedon andrenaeformis (LASP.) (*Lepidoptera: Sesiidae*) – the clearwing moth species new to the Polish fauna, was found on five localities in South-Eastern Poland. A male of this clearwing species was reared from a larva found in a twig of *Viburnum opulus* L. in Przemyśl - Zielonka (UTM: FA21). Empty larval galleries made in the pith canals of branch of *V. opulus* were found in few other places: Bircza, Krępak (FA00), Rybotycze (FA10), Krzywcze (FA11). Notes on the morphological characters, bionomics and distribution of this species are given.

PIŚMIENNICTWO

- GARREVOET T. C., VANHOLDER B. 1996: *Synanthedon perigordensis* sp. n. (*Lepidoptera, Sesiidae*). Phegea, **24**: 141-148.
- HAMBORG D. 1994: Zur Lebensweise der Raupen sowie zur Variabilität der Imagines von *Synanthedon andrenaeformis* (LASPEYRES, 1801) in der Steiermark (*Lepidoptera, Sesiidae*). Mitt. Abt. Zool. Landesmus. Joanneum, **48**: 19-36.

- LAŠTŮVKA Z., LAŠTŮVKA A. 2001: The *Sesiidae* of Europe. Apollo Books, Stentsrup. 245 ss.
- RENNWALD E., DOCZKAL D., BARTSCH D. 1993: Beobachtungen zur Lebensweise, Verbreitung und Gefährdung des „Schneeball-Glasflüglers“ *Synanthedon andrenaeformis* (LASPEYRES, 1801) in Baden-Württemberg (*Lepidoptera*, *Sesiidae*). *Atalanta*, **24** (1/4): 181-205.
- ŠPATENKA K., GORBUNOV O., LAŠTŮVKA Z., TOŠEVSKI I., ARITA Y. 1999: Handbook of Palearctic *Macrolepidoptera*. Vol. **1**. *Sesiidae* – Clearwing Moths. GEM Publishing, Wallingford. 569 ss.
- ŠPATENKA K. 1997: Neue Glasflüglers-Arten und Unterarten aus Europa und der Türkei (*Sesiidae*, *Lepidoptera*). *Bonn. zool. Beitr.*, **47** (1996): 43-57.
- SCHNAIDER J. 1939–1948: Przezierniki – *Aegeriidae*. Cz.II. *Pol. Pismo ent.*, **28**: 105-112.
- SCHNAIDER Z. 1991: Atlas uszkodzeń drzew i krzewów powodowanych przez owady i roztocze. PWN, Warszawa. 318 ss.
- SCHNAIDER J., SCHNAIDER J., SCHNAIDER Z. 1961: Motyle – *Lepidoptera*, Przezierniki – *Aegeriidae*. Klucze do oznaczania owadów Polski, Warszawa, XXVII, **37**: 1-42.
- SCHWARZ R. 1953: Motýli, *Lepidoptera* 3. ČSAV, Praha. 159 ss.
- SZAFER W., KULCZYŃSKI S., PAWŁOWSKI B. 1988: Rośliny Polski. PWN Warszawa. 1019 ss.
- TORSTENIUS S., LINDMARK H. 2000: *Synanthedon andrenaeformis* (LASPEYRES 1801), *Lepidoptera*: *Sesiidae*, en för Sverige ny glasvinge. *Ent. Tidskr.*, **121** (1): 21-23.

MATERIAŁY METODYCZNE I PRZEGLĄDOWE**METHODICAL AND REVIEW MATERIALS****Chów dziko żyjących pszczołowatych (*Hymenoptera: Apoidea*)
– hobby ratujące je przed wyginieciem**

Breeding of wild bees (*Hymenoptera: Apoidea*), a hobby which helps
with their protection

JANUSZ BRATKOWSKI, JERZY WILDE

Katedra Pszczelnictwa UWM, ul. Słoneczna 48, 10-910 Olsztyn
e-mail: janub@uwm.edu.pl

ABSTRACT: The paper presents possibilities of an active protection of wild bees (*Apoidea*). One of the methods is shaping of bee natural settlements. The importance of research institutions as well as amateur activities is also discussed. Amateur breeding of wild bees may be a chance for increasing the numbers of population of protected insects.

KEY WORDS: *Hymenoptera*, *Apoidea*, honey bee, natural environment, nature protection.

Wprowadzenie

W szeregu publikacjach porusza się zagrożenie istnienia wielu gatunków *Apoidea*, a wg BANASZAKA (1993, 2002a) prawie połowa występujących w kraju gatunków i podgatunków tej nadrodziny została umieszczona na czerwonej liście pszczół Polski. Pomimo powszechnego wykorzystania pszczoły miodnej do zapylania roślin entomofilnych, dziko żyjące pszczołowate są w dalszym ciągu niezastąpione w zapylaniu wielu roślin ważnych gospodarczo (BANASZAK 1984; BOŻEK 2000; RUSZKOWSKI i in. 1997). Trudno jest jednak wskazać działania człowieka zmierzające do powiększenia ich populacji – przyczyniają się one raczej do zagrożenia istnienia oraz zaniku części gatunków. BANASZAK (1993) i BANASZAK i inni (2000) uważają, że główny-

mi przyczynami tego stanu rzeczy są: pogarszanie jakości środowiska przyrodniczego, intensywne rolnictwo i ruch turystyczny; dlatego należy się raczej liczyć z dalszym pogarszaniem warunków siedliskowych dla owadów. Zjawisko to występuje szczególnie silnie w Europie Zachodniej, ale dotyczy również terenu Polski. BANASZAK (2002b) wysunął jednak tezę, że fauna ulega fluktuacji, a twierdzenie o radykalnym spadku liczebności gatunków owadów na terenie Polski jest daleko przesadzone ze względu na brak dokładnych badań ilościowych.

Biologia dzikich pszczół jest stale poznawana i chów części z nich stał się możliwy dla celów komercyjnych, co jest powodowane gospodarczym wykorzystaniem tych gatunków (BANASZAK 1993; BILIŃSKI 1997; WILKANIEC i in. 2000). Polska z mało zdegradowanym środowiskiem naturalnym jest miejscem występowania wielu zagrożonych w Europie owadów w tym również z nadrodziny *Apoidea*. Istnieje, zatem szansa opracowania w warunkach Polski, skutecznego systemu ochrony dziko żyjących pszczołowatych.

Celem pracy było zaprezentowanie możliwości aktywnej ochrony owadów należących do nadrodziny *Apoidea*.

1. Aktywne kształtowanie siedlisk pszczół dziko żyjących

Bierna ochrona fauny polegająca na zapobieganiu zmianom środowiska jest niewystarczająca (CZACHOROWSKI 2002; JANICKI 2002). CZACHOROWSKI (2002) zwraca uwagę, że ochrona owadów ma w naszym kraju tradycję osadzoną na względach kolekcjonersko-estetycznych. Ważnym aspektem jest również to, czy owady są postrzegane jako „pożyteczne”. Tego ostatniego przymiotu nie można odmówić gatunkom *Apoidea* (BANASZAK 1983). Ochrona owadów powinna być uzupełniona aktywnym kształtowaniem entomofauny i ekosystemów (CZACHOROWSKI 2002). Sukces aktywnej ochrony pszczół dzikich może się opierać na zainteresowaniu nią osób predysponowanych do prowadzenia takiej działalności, np. działkowiczów, pszczelarzy, młodzieży szkolnej i entomologów hobbystów. Przejawami takiej aktywności są: organizowanie ścieżek ekologicznych, na których prezentuje się sztuczne siedliska dla pszczół dziko żyjących lub ich naturalne stanowiska. Do zajęć szkolnych lub pozalekcyjnych można wprowadzać wykonywanie gniazd pszczół, szukanie i opisywanie ich naturalnych stanowisk. Wprowadzanie estetycznie wykonanych siedlisk dla pszczół jest również wskazane do wykorzystania przez gospodarstwa agroturystyczne, które z założenia powinny dawać osobom je odwiedzającym możliwość kontaktu ze zwierzętami nie tylko gospodarskimi. Wyżej opisane sposoby uatrakcyjniają prezentowanie zagrożonych gatunków pszczół i pozwalają dużej części społeczeństwa zrozumieć i docenić ich rolę, jaką odgrywają w środowisku naturalnym.

2. Rola placówek naukowych i ruchu amatorskiego w ochronie pszczół

Propagowanie wiedzy o roli dzikich pszczołowatych, poprzez wprowadzenie amatorskich hodowli pszczół w najbliższe otoczenie człowieka, wymaga jednak animatorów o wysokim stopniu wiedzy teoretycznej i praktycznej, umiejących wykorzystać w procesie nauki społeczeństwa, najnowsze osiągnięcia dydaktyki. Szczególną, być może kluczową rolę w aktywnej ochronie zagrożonych owadów mają zatem do spełnienia placówki naukowe. Kadra naukowo-dydaktyczna dysponuje bowiem wiedzą fundamentalną dla ochrony owadów. Wykorzystanie w procesie poznawczym żywych owadów, mikroskopu, lupy, zestawu audiowizualnego czy sieci Internetu pogłębia dydaktyczne oddziaływanie na jednostkę (KOZŁOWSKI 2001). Potencjał kadrowy i materialny 70% pszczelarskich placówek naukowych jest zadawalający (PRABUCKI, PALEOLOG 1995), co można również odnieść do jednostek zajmujących się innymi owadami. Duża liczba naukowych ośrodków i różnorodna tematyka prowadzonych badań (PALEOLOG 1998; PAWLIKOWSKI, KOWALEWSKA 1998; PETRYSZAK, DĄBEK 1997) stwarzają możliwość do propagowania hobbystycznego chowu owadów jako sposobu ich ochrony. W Katedrze Pszczelnictwa UWM przeanalizowano sposób przekazywania społeczeństwu wiedzy o pszczołach (BRATKOWSKI, WILDE 2002). W analizowanym okresie odnotowano dużą liczbę wykładów popularno-naukowych i skierowanych do pszczelarzy (łącznie 51), co świadczy o dużym popycie na fachową wiedzę oraz informacje popularnonaukowe. Docieranie do szerokiego kręgu pszczelarzy realizowane było skuteczniej przez publikacje w czasopismach pszczelarskich i wydawanie książek. Pszczelarze mogą odegrać dużą rolę, gdyż ze względu na bliskie obcowanie z przyrodą są w stanie przedstawić poza pszczołą miodną (*Apis mellifera* L.) także i inne gatunki pszczół. Interesujący jest fakt, że wśród wycieczek przyjętych w Katedrze Pszczelnictwa UWM, największą grupę stanowiły osoby postronne, nie związane z pszczelarstwem, co świadczy o ich dużym zainteresowaniu. Przybywały one w grupach zorganizowanych w celu wysłuchania wykładów. Zwiedzający byli oprowadzani po terenie pasieczyska i przybliżano im historię pszczelarstwa oraz biologię pszczół. Najczęstszymi gośćmi były dzieci i młodzież szkolna, co pozwala optymistycznie prognozować rozwijanie zainteresowań ochroną pszczół. Należy podkreślić, że spotkania o charakterze otwartym były przeprowadzane najczęściej na jesieni i w zimie bez opłat za wstęp i w dniach wolnych od pracy. Latem natomiast osoby były oprowadzane po terenie pasieczyska, które dzięki zgromadzonym zabytkowym ulom, obecności rodzin pszczoły miodnej, pszczół dziko żyjących i bogatemu arboretum, stanowiło interesujące uzupełnienie zagadnień teoretycznych. Z naszych obserwacji podczas oprowadzania wycieczek po terenie pasieczyska wynika, że

większa część zwiedzających podchodzi z dużym entuzjazmem do eksponowanych gniazd murarki ogrodowej (*Osmia rufa* L.) i gniazd trzmiela ziemnego (*Bombus terrestris* L.). Osoby te wykazują również chęć założenia takich hodowli na własnej działce lub w otoczeniu domu. Miejsca na zagnieżdżenie wykonane estetycznie i dobrze wkomponowane w otoczenie mogą je upiększać, a co ważniejsze, są pewnego rodzaju narzędziem edukacyjnym w zwiększaniu świadomości pro środowiskowej społeczności (KOZŁOWSKI 2001).

Jednym z najnowszych i najtańszych sposobów transmisji wiadomości staje się sieć Internetu. Zwraca się jednak uwagę na wykorzystanie jej w sposób racjonalny, co w tym przypadku może oznaczać podanie w sposób przejrzysty i atrakcyjny dla przeciętnego człowieka, szeregu wiadomości (BAK i in. 2002).

3. Amatorski chów owadów szansą na wzrost liczebności populacji gatunków zagrożonych

Ochronę zagrożonych pszczół proponować można poprzez ich amatorski chów. Takie podejście może mieć kluczowe znaczenie dla zwiększenia liczebności zagrożonych gatunków pszczół. Z podobnym rozwiązaniem mamy do czynienia w rolnictwie. Pszczelarze są dobrym przykładem możliwości wykorzystania *Apoidea* do zapylania roślin. Udostępniają pszczołę miodną rolnikom i otrzymują za te usługi opłaty. Jednak nie zawsze jest ona skutecznym zapylaczem a gatunki pszczół dziko żyjących są ważnym uzupełnieniem działania pszczoły miodnej (BANASZAK 1983, 1993; KOŁTOWSKI 1998; RUSZKOWSKI i in. 1997). Trzmielę są zapylaczami upraw szklarniowych. Do szklarni wystawia się rodzinki trzmieli posiadające czerw i kilkadziesiąt osobników, zaś wykorzystanie dzikich pszczół do zapylania lucerny jest powszechne w USA i Argentynie. W tym celu przygotowuje się sztuczne siedliska miesiarki lucernowej – *Megachile rotundata* (FABR.) i zasiedlone przewozi na pola tej rośliny w okresie jej kwitnienia (BANASZAK 1993).

Różne rozwiązania konstrukcji gniazd i chów niektórych pszczół samotnic są łatwe do wprowadzenia do szkoły, na działki lub nawet na balkon domu. Pszczoły te są najczęściej łagodne i płochliwe, a ich utrzymanie jest bezpiecznym zajęciem. Tym bardziej, że pszczoły występują również w otoczeniu domów (CIERZNIK 1997). Chów komercyjny trzmiela jest rozwinięty w Holandii, zaś w Polsce rozmnażanie trzmieli zostało opracowane w Oddziale Pszczelnictwa ISiK w Puławach (BILIŃSKI 1981). Biologia *Osmia rufa* L. jest również dobrze poznana i jej chów można łatwo prowadzić (WILKANIEC i in. 2000). Wystarczy posiadać plastikowe butelki po napojach i trzinę. Jeżeli ta pszczoła występuje w środowisku, to wystarczy wystawić w końcu kwietnia przygotowane wcześniej gniazda, a zostaną one z pewno-

ścią zasiedlone (BAK i in. 2002). Kokony z poczwarkami *O. rufa* można również zakupić. Biologia wielu innych pszczoł dziko żyjących została również dokładnie poznana i opisana: ich sposoby gniazdowania, stanowiska i zwyczaje (BANASZAK 1993). Opierając się na tych wiadomościach można zachęcać do ich hobbystycznego chowu lub przynajmniej przygotowania i ochrony ich stanowisk naturalnych. Postępowanie to stworzyć może rynek dla producentów niektórych chronionych gatunków *Apoidea*. Można więc stwierdzić, że przy właściwej propagandzie ochrony przyrody i uświadomieniu, że człowiek może wpływać na jej kształt, będzie możliwy chów hobbystyczny gatunków, zarówno pospolitych, jak i rzadkich – chronionych.

Podsumowanie

Aktywność w kształtowaniu środowiska jest wypadkową pewnej dojrzałości ekologicznej społeczeństwa, której formowanie powinno być procesem ciągłym i opartym o wiedzę osób zajmujących się owadami zawodowo lub hobbystycznie.

Obserwuje się duży entuzjazm wśród osób nie związanych z pszczelarstwem podczas oglądania eksponowanych siedlisk murarki ogrodowej (*Osmia rufa* L.) i gniazd trzmiela ziemnego (*Bombus terrestris* L.) na pasieczysku Katedry Pszczelnictwa UWM. Osoby te wykazują również chęć założenia takich hodowli na własnej działce lub w otoczeniu domu.

Prowadzony chów dzikich gatunków pszczoł jest pewnego rodzaju narzędziem edukacyjnym w propagowaniu zagadnień ochrony środowiska naturalnego w społeczeństwie. Szczególną rolę mają w tym względzie do spełnienia placówki naukowe (np. katedry pszczelnictwa lub zakłady entomologii), które powinny popularyzować taką działalność.

Duże znaczenie dla rozprzestrzenienia pszczoł samotnic o znaczeniu gospodarczym mają hodowle komercyjne, jednak szczególnego znaczenia nabiera chów amatorski, który może zdecydować o wzroście liczebności populacji pszczołowatych szczególnie zagrożonych wyginieciem, które nie leżą w kręgu zainteresowań komercyjnych hodowców.

SUMMARY

The paper presents possibilities of an active protection of wild bees (*Apoidea*). One of the methods is shaping of bee natural settlements, and arousing interest among beekeepers, school children and hobby entomologists in this activity. Organizing the ecological tracks, making trap nests for wild bees, and presenting their natural sites are further methods that will help to understand and appreciate the role of the insects (e.g. wild bees as efficient pollinators in the modern agriculture) by non specialist. The importance of researchers

from institutions, as well as amateur activities is also discussed. These people have got the basic knowledge about breeding of wild bees, they can also use the newest teaching techniques: microscopes, magnifying glasses, video sets and the internet. These methods improve the imagination of people being taught.

Amateur breeding of wild bees may be a chance for increasing the numbers of population of protected insects.

PIŚMIENNICTWO

- BANASZAK J. 1983: Ecology of bees (*Apoidea*) of agricultural landscape. Pol. ecol. Stud., **9**: 421-505.
- BANASZAK J. 1984: Występowanie i zagęszczenie pszczół (*Apoidea*) na plantacjach wybranych roślin uprawnych w Wielkopolsce. Pol. Pismo ent., **53**: 623-631.
- BANASZAK J. 1993: Ekologia pszczół. PWN, Warszawa. 238 ss.
- BANASZAK J., CZECHOWSKA W., CZCHOWSKI W., GARBARCZYK H., SAWONIEWICZ W., WIŚNIEWSKI B. 2000: Zagrożenia i perspektywy ochrony owadów błonkoskrzydłych (*Hymenoptera*). Wiad. entomol., **18**, Supl. 2: 177-211.
- BANASZAK J. 2002a: *Apoidea* Pszczoły. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. IOP PAN, Kraków: 69-75.
- BANASZAK J. 2002b: Prawda i mity o zmianach fauny na przykładzie owadów zapylających. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona owadów w Polsce – ekologiczne i gospodarcze konsekwencje wymierania i ekspansji gatunków”. Olsztyn. 21–23. września: 8.
- BAK B., WILDE J., KRYSA D. 2002: Biology of settling trap nest by females of red mason bee (*Osmia rufa* L.). 2nd European Scientific Apicultural Conference. 11–13.09. Balatonlelle, Hungary. Summaries: 10.
- BAK B., WILDE J., RYKOWSKI D. 2002: Techniki komputerowe w dydaktyce pszczelarskiej. Biul. nauk., **19** (6): 55-63.
- BILIŃSKI M. 1981: Zasady chowu i wykorzystania trzmieli. Instrukcje upowszechnieniowe. Prace ISiK, ser. F, **20**: 1-4.
- BILIŃSKI M. 1997: Gniazda trzmieli w naturze. IV Krajowa Konferencja Apidologiczna „Postępy Apidologii w Polsce”. 8–9.04.1997. WSP, Bydgoszcz: 119-134.
- BOŻEK M. 2000: Flower-pollinating insects of 32 species from *Lamiaceae* family. Pszczeln. Zesz. nauk., **44** (2): 293-303.
- BRATKOWSKI J., WILDE J. 2002: Upowszechnianie wiedzy pszczelarskiej w społeczeństwie. Biul. nauk., **19** (6): 19-24.
- CIERZNIAK T. 1997: Zgrupowania pszczół (*Apoidea*, *Hymenoptera*) ogrodów przydomowych. IV Krajowa Konferencja Apidologiczna „Postępy Apidologii w Polsce”. 8–9.04.1997. WSP, Bydgoszcz: 177-198.
- CZACHOROWSKI S. 2002: Entomofauna Polski – chronić czy kształtować? Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona owadów w Polsce – ekologiczne i gospodarcze konsekwencje wymierania i ekspansji gatunków”. Olsztyn. 21–23. września: 13-14.

- JANICKI D. 2002: Rola rezerwatu Brodogóry w ochronie owadów w środowisku antropogenym. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona owadów w Polsce – ekologiczne i gospodarcze konsekwencje wymierania i ekspansji gatunków”. Olsztyn. 21–23. września: 38.
- KOŁTOWSKI Z. 1998: Wpływ owadów zapylających na plonowanie kilku odmian bobiku (*Vicia faba* L. ssp. *Minor* HARZ). Pszczeln. Zesz. nauk., **40** (1): 191-207.
- KOZŁOWSKI M. W. 2001: Owady w edukacji przyrodniczej dzieci i młodzieży. 44. Zjazd Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. Materiały zjazdowe: 11-15.
- PALEOLOG J. 1998: Statystyczna analiza tematów polskich badań pszczelniczych w latach 1985–1996. Pszczeln. Zesz. nauk., **42** (1): 7-16.
- PAWLIKOWSKI T., KOWALEWSKA B. 1998: Atrakcyjność środowisk krawędziowych dla pszczół (*Hymenoptera: Apoidea*) na Zboczach Płutowskich koło Chełmna. Wiad. entomol., **16** (3-4): 165-176.
- PETRYSZAK B., DABEK P. 1997: *Lignyodes uniformis* DESBROCHERS, 1984 nowy dla fauny Polski oraz inne interesujące gatunki *Apionidae* i *Curculionidae* (*Coleoptera*) z południowej i południowo-wschodniej części kraju. Wiad. entomol., **16** (2): 99-102.
- PRABUCKI J., PALEOLOG J. 1995: Stan obecny i perspektywy nauczania pszczelnictwa w akademiach rolniczych w Polsce. Opracowanie monograficzne: 1-9.
- RUSZKOWSKI A., KACZMARSKA K., GOSEK J., BILIŃSKI M. 1997: Rośliny pokarmowe i znaczenie gospodarcze smuklików (*Halictus* LATR.) z podrodzaju *Seladnonia* ROB. i *Vestitohalictus* BLÜTH. (*Hymenoptera, Apoidea, Halictidae*). IV Krajowa Konferencja Apidologiczna „Postępy Apidologii w Polsce”. 8–9.04.1997. WSP, Bydgoszcz: 211-221.
- WILKANIEC Z., GIEJDASZ K., FLISZKIEWICZ M. 2000: Effect of differentiated nest tubes on their settlement by the solitary bee *Osmia rufa* L. (*Megachilidae*). Pszczeln. Zesz. nauk., **44** (2): 311-317.

RECENZJE – REVIEWS

REDFERN M., SHIRLEY P. illustrated by BLOXHAM M. 2002: British Plant Galls Identification of Galls on Plants and Fungi. *Field Studies*, **10**: 207-531.

Przedmiotem opracowania są wyrośla (cecidia), tj. nienormalne rozrosty tkanek roślin lub innych żywicieli, spowodowane pasożytniczym działaniem innych organizmów.

Praca składa się zasadniczo z części ogólnej i szczegółowej. W części ogólnej zamieszczono krótką przedmowę, wstęp, objaśnienia – jak korzystać z kluczy, informacje na temat zbierania, dokumentowania wyrosli, ich hodowli celem uzyskania sprawców wyrosli i zabezpieczenia materiału. Dokonano również przeglądu najważniejszej literatury cecidologicznej.

Obszerna część szczegółowa (ok. 70% objętości pracy) została podzielona na pięć sekcji. Sekcja A obejmuje wyrośla powodowane przez bakterie, fitoplazmy (poprzednio znane jako mikoplazmy) i wirusy. Kolejne sekcje dotyczą wyrosli wywołanych przez grzyby (sekcja B), rośliny (C), nicienie (D) oraz stawonogi: owady i roztocze (E).

Każda sekcja zawiera klucze do oznaczania wyrosli, a w przypadku, gdy do ich identyfikacji potrzebna jest znajomość sprawców, dla ułatwienia zamieszczono także ich ryciny. Klucze uszeregowano alfabetycznie według nazw roślin, na których występują wyrośla.

W opracowaniu uwzględniono słowniczek terminów użytych w kluczach.

Przy końcu pracy znajdują się dwa indeksy, pierwszy – nazw łacińskich oraz angielskich roślin i grzybów; drugi indeks dotyczy organizmów, które powodują wyrośla lub przyczyniają się do ich powstania.

Korzystanie z kluczy ułatwiają zamieszczone w tekście ilustracje (1025) wyrosli i ich sprawców. Ponadto osobno zestawiono na 8 tablicach kolorowe ryciny wyrosli powodowanych przez: roztocze (*Acari: Eriophyidae*), mszyce (*Aphididae* i *Adelgidae*), muchówki (*Cecidomyiidae*, *Anthomyiidae*, *Tephritidae*, *Chloropidae*), błonkówki (*Cynipidae*, *Eurytomidae*, *Tenthredinidae*), pluskwiaki (*Psylloidea*), chrząszcze (*Curculionidae*, *Brentidae*), motyle (*Momphidae*) oraz wirusy, grzyby i bakterie.

Publikacja z serii AIDGAP jest bardzo starannie wydana. Prócz walorów poznawczych ma duże znaczenie praktyczne, umożliwi bowiem prawidłowe rozpoznawanie wyrosli.

Opracowanie można polecić zarówno specjalistom, jak i tym, którzy interesują się wyrosłami, tym bardziej, że większość uwzględnionych gatunków wyrosli występuje również w naszym kraju.

Małgorzata SKRZYPCZYŃSKA, Kat. Entomol. Leśnej, Kraków

MATERIAŁY HISTORIOGRAFICZNE
HISTORIOGRAPHIC MATERIALS

Dr Witold Włodzimierz WIEŻŁAK (1955 – 1989)
– wspomnienie w piętnastą rocznicę śmierci

Dr. Witold Włodzimierz WIEŻŁAK (1955 – 1989)
– a recollection in the 15th anniversary of his death

MACIEJ SAPIEJEWSKI

Al. Niepodległości 71/49, 02-626 Warszawa, e-mail: maciek@sapiejewski.neostrada.pl

KEY WORDS: historiography of natural sciences, biography, list of publications.

Dr Witold Włodzimierz WIEŻŁAK urodził się 7. kwietnia 1955 roku w Łodzi. Był synem Mirosławy i Włodzimierza WIEŻŁAKÓW.

Dr Witold W. WIEŻŁAK – fotografia z roku 1976.

Od wczesnych lat wykazywał duże zdolności i różnorodne zainteresowania. Najbardziej ciekawiła go zoologia. Jako nastolatek zaczął tworzyć kolekcję chrząszczy wodnych. W 1973 roku w swoim rodzinnym mieście ukończył liceum ogólnokształcące i średnią szkołę muzyczną, w której z dużym zapałem realizował jedną ze swoich pasji, jaką była muzyka. Świadectwo dojrzałości otrzymał z najwyższymi notami. Następnie studiował na Politechnice Warszawskiej, gdzie szybko uzyskał magisterium oraz wyróżnienie dla najlepszego studenta tej uczelni.

Niebawem ożenił się z Dorotą ZEMŁĄ, utalentowaną malarką – konserwatorką dzieł sztuki, a w 1984 roku przyszła na świat ich córka – Maria.

Po ukończeniu Politechniki Warszawskiej, Witold rozpoczął pracę w Instytucie Podstawowych Problemów Techniki, gdzie kilkanaście miesięcy później obronił pracę doktorską, specjalizując się w biocybernetycznym przetwarzaniu i polaryzacji fal głosowych.

Jednak najważniejszą pasją, którą realizował jak znakomity i wykwalifikowany zoolog-systematyk, była koleopterologia. W jej ramach swoje zainteresowania skupił na chrząszczach wodnych, należących do nadrodziny *Dryopoidea* (*Elmidae*, *Limnichidae* i *Dryopidae*). Witold nie był nigdy związany zawodowo z instytucją, której profil byłby zbliżony z jego zoologicznymi zainteresowaniami. Nie przeszkodziło mu to jednak prowadzić rozległej korespondencji i wymiany z entomologami na całym świecie. Zgromadził niezwykle cenną kolekcję światowych *Dryopoidea*, liczącą kilkadziesiąt tysięcy okazów (w zbiorach suchych i alkoholowych). Zbiór ten był traktowany przez Witolda z niezwykłą pieczołowitością, a w kwestii metodologii systematycznego opracowania dorównywał najlepszym kolekcjom światowym.

Witold był członkiem Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, jednym z zasłużonych działaczy Oddziału Warszawskiego.

Gdy Witold WIEŻŁAK miał trzydzieści lat, wykryto u niego wyjątkowo złośliwą odmianę choroby nowotworowej, powodującej zmiany w narządach ruchu. Ani pomoc medyczna, ani mniej konwencjonalne środki leczenia nie były w stanie zatrzymać wyniszczającego procesu, charakterystycznego dla sarkomy w jej najtragiczniejszej w skutkach odmianie. Po kilkuletnim zmaganiu się z chorobą Witold zmarł 8. kwietnia 1989 roku.

Wskutek przedwczesnej śmierci wiele Jego życiowych planów nigdy nie doczekało się realizacji, a dużo przygotowywanych prac i monografii nigdy nie ukazało się drukiem. Po śmierci Witolda jego kolekcja wraz z okazałym zbiorem literatury entomologicznej została przekazana Muzeum i Instytutowi Zoologii PAN w Warszawie.

Bardzo ceniono jego zainteresowania, osiągnięcia i wiedzę. Nie będąc z wykształcenia biologiem, był w tej dziedzinie wyjątkowo wnikliwym badaczem, wnosząc dorobek istotny dla polskiej i światowej entomologii.

W życiu prywatnym i zawodowym Witold WIEŻŁAK kierował się prawdą, uczciwością, rzetelnością, pracowitością, sumiennością, wielką kulturą osobistą, życzliwością i bezinteresownością w kontaktach z ludźmi. Bardzo kochał swoją rodzinę. Był oddanym synem, mężem i ojcem. Przedwczesna śmierć przerwała działalność tego wyjątkowego człowieka. Na zawsze pozostanie w pamięci osób, dla których był towarzyszem życia, przyjacielem, kolegą.

PUBLIKACJE ENTOMOLOGICZNE WITOLDA WIEŻŁAKA

- WIEŻŁAK W. 1980: *Agabus pseudoclypealis*, new record (*Coleoptera*, *Dytiscidae*) to the Polish fauna. Pol. Pismo ent. **50**, 1: 159-162.
- WIEŻŁAK W. 1986: Chrząszcze – *Coleoptera*: *Parnidae*, *Limniidae*, *Psephenidae*. Klucze do oznaczania owadów Polski, Warszawa – Wrocław, XIX, **48-49**: 1-67.
- WIEŻŁAK W. 1987: New species of genus *Austrelmis* BROWN from Peru (*Coleoptera*, *Limniidae*). Pol. Pismo ent., **57**, 2: 299-303.
- WIEŻŁAK W. 1987: Contribution to the knowledge of African *Larinae* (*Coleoptera*, *Limniidae*). Pol. Pismo ent., **57**, 3: 441-451.
- WIEŻŁAK W. 1987: *Potamodytes lokis* sp. n. from Tanzania (*Coleoptera*, *Limniidae*). Ann. Hist.-nat. Mus. Nat. Hung., **79**: 119-120.

SUMMARY

Dr Witold Więźlak (*1955, †1989) started his first beetle collection as a teenager. Although he studied at Warsaw Polytechnic, and his PhD thesis dealt with biocybernetics, his real passion was coleopterology. He worked on water beetles belonging to the superfamily *Dryopoidea* (*Elmidae*, *Limnichidae*, and *Dryopidae*). The result of his contacts with specialist from all around the world was very valuable collection of world *Dryopoidea*, which included tens of thousands of specimens. He described several new species of beetles. After his death his collection of insects and entomological books was donated to Museum and Institute of Zoology (PAS, Warsaw).

KRÓTKIE DONIESIENIA**SHORT COMMUNICATIONS****369. Współczesne stanowisko *Cicindela arenaria viennensis* SCHRANK, 1871 (*Coleoptera: Carabidae*) na Nizinie Sandomierskiej**

Current locality of *Cicindela arenaria viennensis* SCHRANK, 1871 (*Coleoptera: Carabidae*) in the Sandomierz Lowland

KEY WORDS: *Coleoptera, Carabidae, Cicindela arenaria viennensis*, current locality, Sandomierz Lowland, SE Poland.

Obszar rozszedlenia *Cicindela arenaria viennensis* SCHRANK rozciąga się od Francji, przez środkową Europę, aż do terenów Syberii Zachodniej. W Polsce gatunek ten wykazany został z 13 krain. Omawiany chrząszcz żyje na dobrze nasłonecznionych terenach, na których gleby wykształciły się na piaskach luźnych lub słabogliniastych z podsiąkającą wodą gruntową i są skąpo porośnięte roślinnością.

Autor stwierdził występowanie tego gatunku w Tarnobrzegu, na terenie starej piaskowni (eksploatowanej już tylko w nieznacznym stopniu przez okolicznych mieszkańców):

– Nizina Sandomierska: Tarnobrzeg - osiedle Sobów (UTM: EB50), stara piaskownia, 1 VI 2002 – 2 exx., 10 VI 2002 – 4exx.

Od czerwca do sierpnia 2002 i 2003 roku, na wymienionym stanowisku, autor obserwował setki osobników tego gatunku.

Rafał CIEŚLAK, Tarnobrzeg

370. Nowe stwierdzenia *Dytiscus lapponicus* GYLL. (*Coleoptera: Dytiscidae*) na Pobrzeżu Bałtyku i Pojezierzu Pomorskim

New records of *Dytiscus lapponicus* GYLL. (*Coleoptera: Dytiscidae*) from the Baltic Coast and the Pomeranian Lakeland

KEY WORDS: *Coleoptera, Dytiscidae, Dytiscus lapponicus*, new records, N Poland, Słowiński National Park.

Dytiscus lapponicus jest gatunkiem borealno-górskim, związanym z wodami torfowiskowymi. W Polsce podano go dotąd z 11 stanowisk: 10 na Pojezierzu Pomorskim i Mazurskim oraz jednego, niepewnego, na Nizinie Mazowieckiej (BIESIADKA 1996: Prz. zool., **30**: 83-85; GALEWSKI 1971: Klucze Oznac. Owad. Pol., Warszawa, XIX, 7: 1-112). Jest on bardzo rzadki w całym swym zasięgu. W Polsce w okresie powojennym podawał go tylko BIESIADKA (1996: *ibid.*), z pięciu stanowisk na Pojezierzu Pomorskim i Mazurskim. *D. lapponicus* uznano za gatunek narażony (kategoria VU) (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Inst. Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110).

Podczas badań hydrobiologicznych prowadzonych w północnej Polsce odkryliśmy dwa nieznanne dotąd stanowiska *D. lapponicus*:

- Pobrzeże Bałtyku: Słowiński Park Narodowy (XA46) – eutroficzne rozlewisko u podstawy wydmy szarej, powstałe wskutek podniesienia poziomu wód gruntowych po spiętrzeniu wody na Jez. Gardno Wielkie. Powierzchnia ok. 300 m², głębokość do 40 cm (duże wahania poziomu wody), dno z cienką warstwą mułu (ok. 4 cm) na podłożu piaszczystym. Roślinność: na całej powierzchni obumarłe krzewy *Salix repens arenaria* L. Na obrzeżach bór bagienny i brzezina bagienna. Materiał: 13 IX 2002, 1♂ złowiony czepakiem hydrobiologicznym (leg. A. ZAWAL, det. et coll. P. BUCZYŃSKI).
- Pojezierze Pomorskie: Warchlino ad Stargard Szczeciński (VV92) – zbiornik eutroficzny na granicy pola uprawnego i lasu mieszanego. Powierzchnia ok. 200 m², głębokość do 1,5 m, dno z grubą warstwą liści. Roślinność: *Lemna minor* L. (w lecie obficie), niewielkie płyty *Glyceria maxima* (HARTM.) HOLMB. i *Polygonum amphibium* L. W bezpośrednim otoczeniu zbiornika *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN. i *Fraxinus excelsior* L. Materiał: 21 VI 1999, 1♂ złowiony w pułapkę butelkową – zanurzoną w wodzie butelkę typu PET, z odciętą i odwrotnie zamocowaną górną częścią (leg. et det. et coll. A. ZAWAL).

Dytiscus lapponicus zasiedla torfowiska wszystkich rodzajów, od niskich po wysokie. Jednak częściej stwierdza się go na obiektach o charakterze sfagnowym, jest też na nich znacznie liczniejszy (BIESIADKA 1996: *ibid.*; GALEWSKI 1971: *ibid.*). Nowe stanowiska nie są dla niego optymalne, m.in. ze względu na ich trofię i ukształtowanie roślinności. Być może większe populacje występują w wodach pobliskich torfowisk sfagnowych. 20 m od zbiornika w Warchlinie leży torfowisko przejściowe, jednak systematyczne poszukiwania *D. lapponicus* nie dały tam rezultatu.

Nasze dane potwierdzają występowanie gatunku na Pobrzeżu Bałtyku, gdzie ostatni raz łowiono go przed ok. 160 laty (BIESIADKA 1996: *ibid.*). Potwierdzają też wysokie walory przyrodnicze Słowińskiego Parku Narodowego. Zbiornik koło Stargardu Szczecińskiego znajduje się w dużym oddaleniu na zachód od znanych dotąd stanowisk. Być może więc *D. lapponicus* występuje też w północno-zachodniej Polsce, co należałoby sprawdzić przez odpowiednio ukierunkowane badania. Wydaje się, że najbardziej efektywną metodą połowu tego gatunku są pułapki butelkowe.

Paweł BUCZYŃSKI, Zakł. Zool. UMCS, Lublin

Andrzej ZAWAL, Kat. Zool. Bezkreg. i Limnologii U.Szcz., Szczecin

371. Nowe odnotowania *Platyscelis melas* FISCHER, 1824 (*Coleoptera: Tenebrionidae*) w Polsce

New records of *Platyscelis melas* FISCHER, 1824 (*Coleoptera: Tenebrionidae*) in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Tenebrionidae, Platyscelis melas, new records, Poland.*

Platyscelis melas FISCH. występuje w Europie Południowo-Wschodniej, a także na izolowanych stanowiskach w południowej części Europy Środkowej. W Polsce chrząszcz ten należy do dużych rzadkości – na podstawie danych sprzed ponad 70 lat, znany był tylko z Wyżyny Lubelskiej, Niziny Sandomierskiej i Beskidu Wschodniego. Jest to gatunek stepowy, prowadzący skryty tryb życia, związany z przyziemną warstwą roślinności i spotykany w różnego rodzaju zagłębieniach terenowych. Obserwacje autora wskazują, iż chętnie zasiedla suche i piaszczyste wrzosowiska o dużej powierzchni.

- Współczesne występowanie tego gatunku stwierdzono na dwóch stanowiskach:
- Nizina Sandomierska: Antoniów (UTM: EB62), jednoroczna uprawa sosnowa, 9 V 2001, 1 ex., w dołku pułapkowym na *Hylobius abietis* (L.), leg. R. CIEŚLAK.
 - Wyżyna Lubelska: Radomyśl nad Sanem (EB71), wrzosowisko, 18 V 2003, 5 exx., na dnie wykopanego dołu; 8 VI 2003, 2 exx., w głębokich koleinach piaszczystej drogi przecinającej wrzosowisko, leg. R. CIEŚLAK.

Rafał CIEŚLAK, Tarnobrzeg

372. Nowe stanowiska niektórych, krajowych gatunków chrząszczy z rodziny gołęńczykowatych (*Coleoptera: Eucnemidae*)

New records of some species of the family *Eucnemidae* (*Coleoptera*) from Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Eucnemidae, Microrhagus, Hylis, Isorhipis*, faunistic records, Poland.

Poniższe gatunki i stanowiska wyszczególnione zostały w oparciu o materiały znajdujące się w zbiorze Katedry Ochrony Lasu i Ekologii SGGW i w zbiorach autorów. Nazwy krain, z których poszczególne gatunki nie były wcześniej wykazywane wyróżniono gwiazdką [*].

Microrhagus emyi (ROUGET, 1855)

- Podlasie*: Czarna Białostocka (FE51), rezerwat „Jesionowe Góry”, w żółtą miskę zawieszoną 0,5 m nad ziemią, pod jesionem *Fraxinus* sp., 17 VIII 2002, 2 exx., 12 VII 2003, 5 exx., leg. J. SAWONIEWICZ.

Gatunek znany z Polski jak dotąd tylko z Puszczy Białowieskiej (BYK 2001: [W:] Próba szacunkowej waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej metodą zooindykacyjną. Wyd. SGGW, Warszawa: 333-367), na podstawie jednego okazu zebranego w roku 2000.

Microrhagus lepidus (ROSENHAUER, 1847)

- Pojezierze Mazurskie*: Pasłek (DE18), rezerwat „Dęby w Krukach Pasłęckich”, w pułapkę przegrodową zawieszoną przed dziuplą na dębie *Quercus* sp., 1–30 VI 2002, 1 ex., leg. S. BYK.

Microrhagus pygmaeus (FABRICIUS, 1792)

- Pojezierze Mazurskie: Pasłek (DE18), rezerwat „Dęby w Krukach Pasłęckich”, w pułapkę przegrodową zawieszoną przed dziuplą na grabie *Carpinus betulus* L., 1–30 VI 2002, 1 ex., leg. S. Byk.
- Pojezierze Mazurskie: Gładysze ad Młynary (DF20), w pułapki przegrodowe zawieszone przed dziuplami na dębie *Quercus* sp. i kasztanowcu *Aesculus hippocastanum* L., 1–30 VI 2003, 2 exx., leg. S. BYK.
- Podlasie*: Czarna Białostocka (FE51), rezerwat „Jesionowe Góry”, pod jesionem *Fraxinus* sp., 12 VII 2003, 4 exx., leg. J. SAWONIEWICZ.

Hylis olexai (PALM, 1955)

- Pojezierze Mazurskie*: Pasłek (DE18), rezerwat „Dęby w Krukach Pasłęckich”, w pułapki przegrodowe zawieszone przed dziuplami na bukach *Fagus sylvatica* L. (8 exx.), dębach *Quercus* sp. (2 exx.) brzozie *Betula* sp. (1 ex.) i grabie *Carpinus betulus* L. (1 ex.), 1–31 VII 2002, leg. S. BYK.

Isorhipis marmottani (BONVOULOIR, 1871)

– Nizina Sandomierska*: Puszcza Niepołomska, 5 km S ad Zabierzów Bocheński (DA54), oddz. 169, bór mieszany, w żółtą miskę zawieszoną ok. 1,5 m nad ziemią, 24 V – 29 VI 1999, 1 ex. (♀), leg. L. BUCHHOLZ.

Adam BYK, Wydz. Leśny SGGW, Warszawa
Jerzy BOROWSKI, Wydz. Leśny SGGW, Warszawa
Lech BUCHHOLZ, Ojcowski PN, Ojców

373. Nowe dane o występowaniu *Phyllotreta christinae* HEIKERTINGER, 1941 (*Coleoptera: Chrysomelidae*) w Polsce

New data on the occurrence of *Phyllotreta christinae* HEIKERTINGER, 1941 (*Coleoptera: Chrysomelidae*) in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Chrysomelidae, Phyllotreta*, new records, Poland.

Obszar rozszedlenia *Phyllotreta christinae* HEIKERTINGER, 1941 obejmuje góry Austrii, Bośni, Hercegowiny, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Francji, Niemiec, Węgier, północnych Włoch, Luksemburga, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Szwajcarii (GRUEV, DOEBERL 1997: *Scopolia*, **37**: 1-496). Gatunek ten jest w Polsce wielką rzadkością – znany był tylko 1 egzemplarz zebrany przez TENENBAUMA w 1929 roku w Pieninach (BURAKOWSKI i in. 1991: *Kat. Fauny Polski*, **XXIII**, **17**: 1-227). W trakcie badań faunistycznych na terenie Beskidu Żywieckiego odkryto nowe stanowisko:

– Beskid Zachodni: Kojaszówka ad Sucha Beskidzka (UTM: DA00), 24 VI 2002, 1 ex., leg. et coll. P. POCHEĆ. Zebrany czerpakiem na obrzeżu łąki świeżej w dolinie rzeki Skawy.

Znalezisko to potwierdza występowanie populacji *Ph. christinae* w Polsce.

Autor dziękuje prof. Lechowi BOROWCOWI za sprawdzenie oznaczenia i potwierdzenie jego poprawności.

Paweł POCHEĆ, Kraków

374. Nowe stanowiska kilku gatunków *Microlepidoptera* (*Oecophoridae, Depressariidae, Tortricidae*) w Wieluniu (województwo łódzkie)

New records of some species of *Microlepidoptera* (*Oecophoridae, Depressariidae, Tortricidae*) from Wieluń (district of Łódź)

KEY WORDS: *Lepidoptera, Oecophoridae, Depressariidae, Tortricidae*, new records, faunistics, Łódź district, Poland.

Poniższa notatka zawiera dane o występowaniu trzech gatunków *Microlepidoptera* w województwie łódzkim. Brak jest danych historycznych z tego terenu, jak również nie wykazano ich po 1960 roku (BUSZKO, NOWACKI 2000: *The Lepidoptera of Poland, A Distributional Checklist*. P.T.Ent., Poznań – Toruń. 178 ss.)

Epicallima formosella (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775) (OECOPHORIDAE)

– Wieluń (UTM: CB27), 28 VI 2003 – 1 ex. zwabiony do światła w ogrodzie; 26 VII 2003 – 1 ex. zwabiony do lampy rtęciowej na terenie ogródków działkowych otoczonych lasem miejskim, leg. et coll. I. SZELĄG.

Po 1960 roku gatunek ten wykazywany był z województw: podlaskiego, kujawsko-pomorskiego, lubelskiego i małopolskiego; wcześniej podawany z Wielkopolski oraz Dolnego i Górnego Śląska.

Gąsienica żyje w spróchniałym drewnie pod korą różnych gatunków drzew, m.in. z rodzajów: *Salix* L., *Populus* L., *Quercus* L., *Aesculus* L., *Sorbus* L., *Prunus* L., *Malus* MILL., a także pod mchem i porostami na *Betula* spp. Pojaw motyla: czerwiec – sierpień.

Depressaria chaerophylli ZELLER, 1839 (DEPRESSARIIDAE)

– Wieluń (CB27), 1 VI 2003 – 1 ex. (♂), zwabiony do światła lampy rtęciowej w ogrodzie, leg. et coll. I. SZELĄG (det. genit. A. MALKIEWICZ et I. SZELĄG).

Gatunek znany jest z rozproszonych stanowisk. Po 1960 notowany z województw: warmińsko-mazurskiego, lubelskiego, śląskiego i małopolskiego. Wcześniej podawany z zachodnio-pomorskiego, kujawsko-pomorskiego i dolnośląskiego.

Gąsienica żyje na *Chaerophyllum* spp. Pojaw motyla: sierpień – maj.

Pammene ochsenheimeriana (LIENIG et ZELLER, 1846) (TORTRICIDAE)

– Wieluń (CB27), 1 VI 2003 – 1 ex., złowiony w ogrodzie przydomowym, leg. et coll. I. SZELĄG.

Gatunek o rozmieszczeniu palearktycznym, znany ze środkowej Europy, wschodniej Azji i Dalekiego Wschodu. W Polsce wykazany z dwóch województw: kujawsko-pomorskiego i małopolskiego. Do 1960 roku był notowany na Górnym i Dolnym Śląsku.

Gąsienica żeruje w pąkach *Abies* spp., *Picea* spp., *Pinus* spp., pod korą *Abies* spp. (*Pinaceae*) i w wyrosłach mszyc z rodzaju *Chermes* L. (*Aphidae*). Pojaw motyla: maj – czerwiec.

Izabela SZELĄG, Wieluń

375. Nowe stanowiska kilku rzadkich gatunków *Microlepidoptera* w Polsce

New records of some rare species of *Microlepidoptera* from Poland

KEY WORDS: *Lepidoptera*, *Tineidae*, *Bucculatricidae*, *Gracillariidae*, *Ypsolophidae*, *Oecophoridae*, *Gelechiidae*, *Tortricidae*, new records, Poland.

Neurothaumasia ankerella (MANN, 1867) (TINEIDAE)

– Glińsk (UTM WT39), 7 VII 2000 – 1 ♀, 7 VIII 2000 – 1 ♂, M. MLECZAK leg.

– Komorniki (XT29), 3 VII 2000 – 1 ♂, 16 VII 1997 – 1 ♀, W. KUBASIK leg.

– Dębno (XT19), 5 VII 1999 – 1 ♀, W. KUBASIK leg.

– Dębrznica (WT08), 24 VII 2001 – 1 ♀, M. MLECZAK leg.

Wszystkie osobniki złowiono przy świetle.

W ostatnich latach wykazywany jedynie z Wielkopolski.

Bucculatrix humiliella HERRICH-SCHÄFFER, 1855 (*BUCCULATRICIDAE*)

– Glińsk (WT39), 29 VI 2001 – 2 exx., M. MLECZAK leg.

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat, znany z jednego stanowiska w Wielkopolsce. Gąsienice żerują na *Achillea* spp..

Caloptilia fidella (REUTTI, 1853) (*GRACILLARIIDAE*)

– Glińsk (WT39), e. l. 13 X 2003 – 1 ex., wyhodowany z żerowisk na *Humulus lupulus* L. znalezionych 26 IX 2003.

Gatunek po raz pierwszy wykazany z terenu Polski w roku 2003. Podane stanowisko jest w obrębie arealu występowania gatunku, najbardziej wysunięte na północ.

Ypsolopha mucronella (SCOPOLI, 1763) (*YPSOLOPHIDAE*)

– Glińsk (WT39), 26 VIII 1999 – 1 ex., do światła; 20 V 2002 – 1 ex., wieczorem przed zmrokiem w pobliżu *Evonymus europaeus* L., M. MLECZAK leg.

Znany z nielicznych stanowisk w zachodniej i południowej Polsce. Larwy rozwijają się na *Evonymus europaeus*.

Anchinia daphnella (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775) (*OECOPHORIDAE*)

– Pieniny, Zamczysko (DV57), 10 VII 2002 – 1 ex., do światła, M. MLECZAK et W. KUBASIK leg.

Gatunek notowany z nielicznych stanowisk z północno-wschodniej i południowej części Polski. Gąsienice rozwijają się na *Daphne mezereum* L.

Mirificarma interrupta (CURTIS, 1827) (*GELECHIIDAE*)

– Jordanowo (WT39), 11 V 2002 – 3 exx., 17 V 2003 – 4 exx., wypłoszone wieczorem z łanów żarnowca *Cytisus scoparius* LINK, M. MLECZAK leg.

Znany obecnie z nielicznych stanowisk w zachodniej Polsce. Gąsienice żerują na *Cytisus scoparius*.

Cydia milleniana (ADAMCZEWSKI, 1967) (*TORTRICIDAE*)

– Rusinów (WT39), e. l. 12 V 2003 – 1 ex. wyhodowany z larwy żerującej pod korą *Larix decidua* MILL., zebranej 4 V 2003, M. MLECZAK leg.

Znany z nielicznych stanowisk w całym kraju.

Mariusz MLECZAK, Glińsk

KRONIKA**CHRONICLE****50 lat Oddziału Lubelskiego, Polskiego Towarzystwa Entomologicznego
(1952–2002)**

W 2002 roku upłynęło 50 lat od powstania Lubelskiego Oddziału PTEnt. W roku 1948 entomolodzy związani z Zakładem Zoologii Systematycznej UMCS stworzyli koło entomologiczne, działające w ramach tzw. konwersatoriów pod kierunkiem prof. Konstantego STRAWIŃSKIEGO. 22 stycznia 1952 r. przekształcono je w oddział Polskiego Związku Entomologicznego (od 1966 r. – Polskiego Towarzystwa Entomologicznego). 12 listopada 1952 r. wybrano pierwszy pełny zarząd, w składzie: dr Sergiusz RIABININ (przewodniczący), mgr Janina HONCZARENKO (sekretarz), mgr Bartłomiej MICZULSKI (skarbnik). Pierwszą siedzibą oddziału był Instytut Zoologii UMCS (lata 1952–58), następnie: Katedra Zoologii WSR (1959–65), Katedra/Instytut Ochrony Roślin WSR/AR (1967–73), Katedra Zoologii AR (1972–74) i Zakład Zoologii UMCS (od 1975 r.).

Oddział Lubelski PTEnt. skupiał wszystkich znaczących entomologów, profesjonalistów i amatorów, związanych ze środkowo- i południowo-wschodnią Polską. W jego pracach brało udział kilkaset osób prowadzących badania w różnych dziedzinach entomologii, uczestniczących w licznych konferencjach naukowych, publikujących monografie, artykuły w piśmie krajowych i zagranicznych, oraz prace popularyzatorskie.

Ważnym elementem prac oddziału były zebrania referatowo-dyskusyjne, poświęcone różnym zagadnieniom entomologii i zoologii. Część zebrań organizowano we współpracy z innym stowarzyszeniami: Polskim Towarzystwem Zoologicznym, Polskim Towarzystwem Hydrobiologicznym, Towarzystwem Przyrodników im. Mikołaja Kopernika, Polskim Towarzystwem Fitopatologicznym, Towarzystwem Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. W opisywanym okresie odbyło się 170 takich spotkań, w których uczestniczyło w sumie około 4000 osób. Swoimi przemysleniami dzieliło się ze słuchaczami 97 referentów, wśród których byli też goście z kraju i zagranicy. Najaktywniej na tym polu udzielali się: prof. Bartłomiej MICZULSKI (6 wystąpień), doc. Józefa HUBICKA, doc. Romuald KRZYWICKI, prof. Jolanta NAPIÓRKOWSKA-KOWALIK, prof. Henryk SANDNER, prof. Konstanty STRAWIŃSKI, prof. Włodzimierz ZWOLSKI (po pięć wystąpień), prof. Jacek ŁĘTOWSKI, prof. Joanna PEŁAL-FIGIELSKA, doc. Sergiusz RIABININ i prof. Tadeusz ZIARKIEWICZ (po cztery wystąpienia).

W latach 50-tych Oddział organizował akcję przeciwstonkową w województwie lubelskim i prowadził szkolenia dla jej uczestników. Wygłoszono też wtedy 54 pogadanki dla ok. 1000 osób. W latach 60-tych organizowano wycieczki przyrodnicze dla młodzieży szkolnej (prof. Zdzisław CMOLUCH, prof. Anna ANASIEWICZ).

Członkowie Oddziału Lubelskiego aktywnie angażowali się w działalność PTEnt. na szczeblu krajowym. Uczestniczyli w pracach zarządu głównego, komisji rewizyjnej i sądu koleżeńskim, zorganizowali ogólnopolski zjazd Polskiego Związku Entomologicznego w Lublinie (1963 r.), kierowali pracami sekcji tematycznych i organizowali ich sympozja. Między innymi trzykrotnie sympozja lepidopterologiczne (mgr Krzysztof PAŁKA) i raz – koleopterologiczne. Recenzowali też grzecznościowo liczne prace w czasopismach wydawanych przez towarzystwo.

Prace Oddziału są koordynowane przez zarząd, którego działalność opiera się na społecznym zaangażowaniu jego członków. Obecnie trwa 19. kadencja zarządu. W sumie zasiadały w nim 34 osoby. Do najbardziej zasłużonych należą: prof. Jolanta NAPIÓRKOWSKA-KOWALIK – 7 kadencji, doc. Romuald KRZYWICKI, prof. Jacek ŁĘTOWSKI, prof. Bartłomiej MICZULSKI, dr hab. Wanda WINIARSKA – po 6 kadencji.

Dnia 12 grudnia 2002 r. w Zakładzie Zoologii UMCS odbyło się spotkanie poświęcone 50-tej rocznicy Oddziału Lubelskiego PTEnt. Prof. Jolanta NAPIÓRKOWSKA-KOWALIK przedstawiła historię oddziału. Osoby pamiętające jego początki (m.in. prof. Anna ANASIEWICZ, dr Alicja CMOLUCHOWA, prof. Bartłomiej MICZULSKI) opowiadały o niezapomnianych, pełnych entuzjazmu konwersatoriach prof. Konstantego STRAWIŃSKIEGO i o pierwszych latach działalności oddziału. Nie obyło się bez smakowitych anegdot, których bohaterami były wielkie postaci lubelskiej i polskiej entomologii. Dla entomologicznej młodzieży szczególnie interesujące okazały się opowieści o tym, jak heroiczne były to czasy. Mozolna produkcja szpilek ze szcetek druczanych, własnoręczne wykonywanie całego sprzętu potrzebnego do badań, walka o potrzebne materiały i wyściółkę do gablot, trudności z dostępem do literatury – nie było wtedy łatwo być entomologiem. Dziś, gdy rozpieszczają nas ofertami firma MORPHO i internetowe księgarnie naukowe, warto sobie uświadomić, ile samozaparcia wymagało to 50 lat temu.

Paweł BUCZYŃSKI, Zakł. Zoologii UMCS, Lublin
Bartłomiej MICZULSKI, Wydz. Ogrodniczy AR, Lublin
Jolanta NAPIÓRKOWSKA-KOWALIK, Wydz. Ogrodniczy AR, Lublin

Rosyjskie Towarzystwo Entomologiczne wznowiło wydawanie czasopisma: „Trudy Russkogo Entomologičeskogo Obščestva”

Rosyjskie Towarzystwo Entomologiczne (REO) powstało w 1859 r. i od 1861 r. rozpoczęło wydawanie czasopisma mającego rosyjską i łacińską nazwę: „Trudy Russkogo Entomologičeskogo Obščestva” („Horae Societatis Entomologicae Rossicae”), które począwszy od trzeciego tomu (1866) zaczęło się ukazywać jako dwa oddzielne czasopisma. W „Trudach ...” miały być publikowane prace i artykuły w języku rosyjskim o charakterze faunistycznym, popularnym i praktycznym. Natomiast w „Horae ...” publikowano prace w językach obcych, głównie o charakterze taksonomicznym. Z uwagi na zacieranie się różnic, obydwa tytuły od tomu 17 (1882) połączono, a „Trudy ... / Horae ...” ukazywały się nieregularnie – jeden tom co 2–3 lata.

W roku 1910 ukazał się 39 tom „Trudov ...”, a jednocześnie REO rozpoczęło wydawanie czasopisma „Russkoje Entomologičeskoe Obozrenie”, które drukowało opracowania małej objętości, natomiast w „Trudach ...” drukowano duże prace, które zazwyczaj wypełniały cały

tom. Rewolucja, wojna domowa i II wojna światowa sprawiły, że 42 tom ukazał się w 1932 r., a 43 tom – dopiero w 1951 r. pod nazwą „Trudy Vsiesojuznogo Entomologičeskogo Obščestva”, których ostatni 70 tom ukazał się w 1988 roku.

Po ostatnich politycznych zmianach Towarzystwo wróciło do swej dawnej nazwy „Russkoje Entomologičeskoe Obščestvo”, i nadal wydaje bardzo dobrze znane w świecie „Entomologičeskoe Obozrenie”. Uznano jednak za zasadne wznowić w 2000 r. wydawanie „Trudov Russkogo Entomologičeskogo Obščestva”, pod redakcją znanego hymenopterologa V. I. TOBIASA.

Obecnie „Trudy ...” mają charakter rocznika – jeden tom w ciągu roku. Trzy tomy, które się dotychczas ukazały na pewno zainteresują polskich entomologów.

Tom 71 (2000) liczy 79 stron i zawiera m.in. artykuły G. S. MEDVEDEVA – „140 lat działalności Rosyjskiego Towarzystwa Entomologicznego” (s. 6-22) i V. I. TOBIASA – „Jedenaście zjazdów Rosyjskiego Towarzystwa Entomologicznego” (s. 23-28). Tom zawiera także portrety prezydentów REO, którymi byli: K. M. BER, F. F. BRANDT, V. S. SEMENOV, O. I. RADOSZKOVSKIJ, E. K. BRANDT, P. P. SEMENOV-TJAN-ŠANSKIJ, A. P. SEMENOV-TJAN-ŠANSKIJ, E. N. PAVLOWSKIJ, G. Ya. BEJ-BIJENKO, M. S. GILJAROV. Tom ten zawiera rysunki – karykatury kilkudziesięciu współczesnych entomologów rosyjskich m.in. Gleba MEDVIEDEVA, Olega KRYŻANOVSKOGO, Vladimira TOBIASA.

Tom 72 (2001) ma 151 stron i zawiera 15 prac badawczych i przeglądowych o tematyce z zakresu entomologii stosowanej i ochrony roślin m.in. feromony owadów, entomofagi w szklarniach, biedronka *Leis dimidiata* FABR., chromosomy *Delia brassicae* BOUCHE, odporność kukurydzy na *Ostrinia nubilalis* HBN.

Tom 73 (2002) ma 107 stron i zawiera monografię A. P. RASNICYNA – „Proces ewolucji i metodologia systematyki”. Ta bardzo ciekawa monografia szeroko omawia teoretyczne zagadnienia ewolucji na przykładzie kopalnych i współczesnych gatunków roślinarek *Symphyta* (*Hymenoptera*). Pierwsze prace autora ukazały się w 1968 r., a w monografii autor dokonuje pewnych uogólnień w odniesieniu do metodologii filogenetyki taksonomii i taksonomicznej nomenklatury w obrębie *Hymenoptera*.

Reasumując, rocznik „Trudy Russkogo Entomologičeskogo Obščestva” będzie interesujący dla wielu polskich entomologów.

Jerzy J. LIPA, Inst. Ochr. Roślin, Poznań

Valentin P. SEMJANOV, Inst. Zool. RAN, Sankt Petersburg (Rosja)

Z głębokim żalem zawiadamiamy, że w dniu 25 lutego 2004 roku zmarł nagle, w Kijowie, w wieku 73 lat

prof. dr Vladimir Gdalicz DOLIN

znany ukraiński koleopterolog, specjalista w zakresie palearktycznych sprząkowitzkich. Autor wielu prac naukowych, w tym opisów nowych gatunków, opracowań monograficznych sprząkowitzkich (m.in. w serii „Fauna Ukrainy”), oryginalnych kluczy do oznaczania larw *Elateridae* europejskiej i środkowoazjatyckiej części dawnego ZSRR, a także opracowań dotyczących kopalnych sprząkowitzkich i traktujących o filogenezie tej rodziny chrząszczy. Długoletni pracownik Instytutu Zoologii Ukraińskiej Akademii Nauk. Aktywny Członek wielu europejskich towarzystw naukowych o profilu entomologicznym, w tym Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, w którym został wyróżniony Członkostwem Honorowym. Członek kolegium redakcyjnego „Wiadomości Entomologicznych”.

Odszedł od nas wybitny uczony, życzliwy, serdeczny i pogodny człowiek, opiekun naukowy i nauczyciel wielu europejskich koleopterologów, bezinteresownie służący im radą i pomocą.

Cześć Jego Pamięci

**Zarząd Główny
Polskiego Towarzystwa Entomologicznego**

kość (w przypadku rycin wykonanych tuszem) nie powinna przekraczać formatu A4. Ryciny, które były już reprodukowane, należy w opisie odpowiednio oznaczyć. Unikać należy tabel o dużym formacie (przekraczającym na wydruku szerokość 18 cm). Liczba fotografii i tabel powinna być maksymalnie ograniczona. Rysunki, fotografie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, a ich detale literami, natomiast tabele liczbami rzymskimi. Objaśnienia rycin należy zamieścić oddzielnie, a objaśnienia tabel łącznie z nimi, w języku polskim i angielskim.

● W wykazie piśmiennictwa należy uwzględnić wyłącznie pozycje cytowane w tekście pracy. Wykaz ten powinien być zestawiony według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, miejsca wydania (w przypadku wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami), tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony. Np.:

Marcinkowski H. 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. Pismo ent., 54: 229-230.

Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1985: Chrząszcze *Coleoptera* – *Buprestoidae*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Kat. Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 10: 1-401.

Przy wydawnictwach zwartych należy podawać ponadto nazwę instytucji wydawniczej z jej siedzibą. Np.:

Jura C. (red.) 1988: Biologia rozwoju owadów. PWN, Warszawa. 250 ss.

W krótkich doniesieniach dopuszcza się jedynie niezbędne, skrócone cytowania, zamieszczone w tekście wg wzoru:

Marcinkowski H. 1984: Pol. Pismo ent., 54: 229-230.

● Transliterację z alfabetów nielacińskich należy przeprowadzić według Polskiej Normy, a stosowane skróty tytułów czasopism winny być zgodne z „World list of scientific periodicals”.

● Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii i dziedzin pokrewnych, a w treści tychże prac zaprezentować entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

● W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w pracy, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

● Zaleca się:
– podawanie elementów daty w kolejności – dzień, miesiąc, rok, przy czym miesiące należy oznaczać liczbami rzymskimi (np. 25 IX 1989);
– podawanie przy nazwach stanowisk, oznaczeń kwadratów siatki UTM 10 x 10 km;

● W celu zapewnienia właściwego poziomu merytorycznego czasopisma, wszystkie artykuły (za wyjątkiem materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.) przed przyjęciem do druku są recenzowane przez specjalistów z odpowiedniej dziedziny.

● Materiały do druku prosimy przysyłać pod adresem Redakcji. Do przesłanych materiałów należy dołączyć: adres korespondencyjny (z telefonem) oraz kserokopię dowodu uiszczenia opłat statutowych PTEnt. za rok bieżący (lub inny dokument potwierdzający ich uiszczenie).

● Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbitek. Autorzy krótkich doniesień i materiałów kronikarskich otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji, polemik, sprostowań itp. nadbitek nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Za treść ogłoszeń i reklam Redakcja nie odpowiada. W ogłoszeniach drobnych opłata wynosi 0,50 zł od znaku, natomiast opłata za reklamy ustalana jest każdorazowo na drodze umowy między reklamującym a Redakcją. Członkom Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

WARUNKI PRENUMERATY - SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób fizycznych nie będących członkami PTEnt. oraz osób prawnych prowadzi Biblioteka Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław. Wpłaty na rok 2004, w wysokości 45,- zł., przyjmowane są na konto:
PKO BP S.A., I O/Poznań
27 10204027 116760110
- Zamówienia hurtowe prosimy kierować pod adresem Redakcji. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udzielamy 20% rabatu.
- Prenumeratę dla członków PTEnt., z 20% zniżką, przyjmuje:
Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań,
PKO BP S.A., I O/Poznań
27 10204027 116760110

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be adressed to:

Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego,
Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, Poland.

Our account: N° 27 10204027 116760110
is placed in: PKO Bank Polski S.A., I O/Poznań, Poland.

Price: institutional - 30 \$, personal - 20 \$, single fascicles - 10 \$ each.